

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

**PROBLEMATIKA ŠIKANY UČŇOVSKÉ MLÁDEŽE
NA HOTELOVÉ ŠKOLE V MARIÁNSKÝCH LÁZNÍCH**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Becková

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. Marie Kocurová, Ph.D.

Plzeň, 2013

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
Fakulta pedagogická
Akademický rok: 2012/2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Markéta BECKOVÁ**
Osobní číslo: **P11B0001K**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku**
Název tématu: **Problematika šikany učňovské mládeže na Hotelové škole v Mariánských Lázních**
Zadávací katedra: **Katedra pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

1. Zpracování projektu práce
2. Sběr a analýza odborné literatury
3. Realizace projektu práce
4. Závěry a doporučení pro praxi
5. Zpracování a odevzdání DP, BP i v elektronické podobě

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: **118**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

KOLÁŘ, Michal. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-513-X.

KOLÁŘ, Michal. Školní šikanování. Sborník příspěvků 1. celostátní konference. Praha: Portál, 2005. ISBN 239-2994-1.

KOLÁŘ, Michal. Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1.

ŘÍČAN, Pavel. Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9.

Vedoucí bakalářské práce:

Doc. PaedDr. Marie Kocurová, Ph.D.

Katedra pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **30. září 2012**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. srpna 2013**

Doc. PaedDr. Jana Coufalová, CSc.
děkanka

PhDr. Dagmar Čábalová, Ph.D.
vedoucí katedry

V Plzni dne 11. října 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Mariánské Lázně, 5. března 2013

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce

Doc. PaedDr. Marii Kocurové, Ph.D. za cenné profesionální rady a připomínky.

Obsah

Úvod	8
I. Teoretická část	9
1 Agrese.....	9
1.1 Agresivita.....	10
1.1.1 Příčiny agresivity u žáků	11
2 Šikana	12
2.1 Definice šikany.....	12
2.2 Šikana ve školách.....	14
2.3 Příčiny šikanování ve škole	15
2.3.1 Riziková místa šikany.....	15
2.4 Projevy šikany.....	16
2.5 Formy šikany	17
2.5.1 Kyberšikana jako specifická forma šikany	19
2.6 Vývojové stupně šikanování.....	20
2.7 Odhad závažnosti šikany	21
3 Účastníci šikany	22
3.1 Agresor	22
3.2 Oběť.....	23
3.3 Důsledky šikanování pro agresory.....	24
3.4 Důsledky šikanování pro oběti	25
3.4.1 Oběti počátečních stupňů šikanování	25
3.4.2 Oběti pokročilých stupňů šikanování	25
3.5 Strategie vyšetřování.....	26
3.6 Řešení šikany	28
3.6.1 Spolupráce se specializovanými institucemi	29
3.6.2 Legislativní opatření	30
3.7 Rodiče zúčastněných žáků.....	31
3.7.1 Rodiče agresorů.....	31
3.7.2 Rodiče obětí.....	31
3.7.3 Rady pro rodiče agresorů	32
3.7.4 Rady pro rodiče obětí.....	33

3.8	Následná pomoc agresorům ve školním prostředí	33
3.9	Pomoc obětem šikany ve školním prostředí	35
3.10	Prevence šikany	37
3.10.1	Preventivní program proti šikanování	38
3.10.2	Kooperace při výuce jako prevence šikany	39
II.	Praktická část.....	41
4	Cíl praktické části.....	41
4.1	Výzkumné otázky	41
4.2	Charakteristika výzkumného vzorku	41
4.3	Metody výzkumu.....	42
4.3.1	Dotazník.....	42
4.3.2	Rozhovor	42
5	Vyhodnocení výzkumné sondy.....	43
5.1	Ukázka a vyhodnocení dotazníků pro žáky	43
5.2	Ukázka a vyhodnocení dotazníků pro učitele.....	52
5.3	Rozhovor s metodičkou primární prevence	59
5.4	Zhodnocení výzkumných otázek	62
III.	Závěr.....	64
	Resume.....	65
	Klíčová slova	65
	Použitá literatura.....	66
	Přílohy	I
	Příloha č. 1 - Průzkum šikanování – dotazník pro žáky	I
	Příloha č. 2 - Průzkum šikanování – dotazník pro učitele.....	IV
	Příloha č. 3 - Struktura rozhovoru:.....	VI

Úvod

Problematika šikany se stala fenoménem, se kterým se setkáváme čím dál častěji a to nejen ve školách a školních zařízeních, ale i na místech, kde bychom to nejméně čekali. Tento problém je v posledních letech rozšířeným jevem, a proto je velmi diskutovaným tématem mezi odborníky, ale i širokou veřejností.

V současné uspěchané době jsou děti od malička ovlivňovány nevhodnou výchovou, nedostatkem porozumění a díky rozsáhlému množství techniky se z nich stávají jedinci, kteří nedokážou čelit dennodenní realitě. Mnohdy je agresivní chování pouze projevem obrany a neschopnosti řešit náročné situace. Šikana se stala pro naši společnost závažným problémem, který je nutno efektivně řešit a pomocí účinné prevence eliminovat.

Téma mé bakalářské práce jsem si zvolila proto, že mě již řadu let velice zajímá. S šikanou jsem se setkala poprvé jako oběť na základní škole. Tehdy jsem netušila, jak hluboké má kořeny, jak dokáže být rozsáhlá, zákeřná a že existuje mnoho způsobů, jak ji potírat. S odstupem let i mé dvě děti zakusily na vlastní kůži, co je to šikana. Od té doby jsem se začala tímto tématem zabývat hlouběji.

Cílem mé bakalářské práce je po teoretickém zpracování problematiky šikany realizovat a vyhodnotit výzkumnou sondu, zaměřenou na konkrétní podobu tohoto jevu.

Práce je dělena do dvou částí. V teoretické pasáži vysvětluji jednotlivé pojmy, příčiny, projevy a formy šikany. Následně specifikuji charakteristiku účastníků šikany, možnosti jejího řešení a formy prevence. Tato část je zpracována s oporou o odborné zdroje.

V praktické části zpracovávám dvě dotazníková šetření a rozhovor s metodičkou primární prevence, ve kterém se zaměřuji na zjištění případné šikany a její charakteristiky u žáků Hotelové školy v Mariánských Lázních, kde pracuji jako učitelka odborného výcviku.

I. Teoretická část

1 Agrese

Agrese je počátečním zdrojem jakéhokoliv násilí. Jedná se o destruktivní chování, které směřuje k slovnímu, symbolickému nebo fyzickému útoku vůči jinému jedinci nebo objektu. Agresi můžeme též definovat jako násilný způsob dosahování cíle nebo útočné jednání vůči druhé osobě, s výrazným záměrem ublížit. (Kocurová, 2002)

Psychologický slovník popisuje agresi jako útočné jednání, které se projevuje nepřátelstvím vůči určitému objektu. Jde o úmyslný útok na osobu, překážku nebo předmět stojící v cestě k uspokojení potřeby samotného jedince. Biologové jsou toho názoru, že agrese je jakákoliv fyzická akce nebo hrozba akcí, kterými agresor omezuje svobodu jiného jedince. Agrese může být potlačována a projevovat se tak krátkodobou podrážděností nebo může trvat dlouhodobě a na základě psychosomatických důsledků může být přesunuta, ritualizována nebo symbolizována. Může se však projevit i otevřeně. (Hartl, Hartlová, 2000)

Jak vlastně v lidech agrese vzniká? Je to vrozená nebo naučená vlastnost? Nebo za ni může nevhodná výchova, působení nejbližšího okolí a celé společnosti? Velkou roli zde hrají vrozené instinkty. Jsou to jakési reakce, které nabádají člověka k tomu, aby při určité situaci druhému ublížil a to psychicky nebo fyzicky. Každý z nás má v sobě pud, který nás nutí útočit na jiné formou pokoření nebo způsobením bolesti. Energii agresivního pudu však můžeme vybit úplně neškodně, například ve sportu. To však záleží na osobnosti každého jedince, jakým způsobem dokáže v sobě agresi regulovat.

Ublížení druhému na základě instinktu či pudu, způsobuje často lidská zvědavost. Jak se asi bude druhý chovat v bolesti, ponížení, ve strachu? Často s tímto chováním souvisí i nuda a touha po nových vzrušujících zážitcích. Mnohé výzkumy však prokázaly, že agrese je naučená, osvojená na základě našich zkušeností, které poznáváme od malička. Člověk zjistil, že se agresí může zmocnit žádaných věcí nebo služeb, na kterých mu záleží. Děti tento jev citlivě vnímají u dospělých a samozřejmě toto chování napodobují. Dokážou si tak již v raném věku agresivním chováním vynutit své. Postupně si vytvoří

několik scénářů, které uplatňují nejen v rodině u svých nejbližších, ale i ve školce, škole a později ve společnosti. Děti si velice dobře pamatují určité kroky svého jednání, protože jim přináší uspokojení. Postupně se tak stávají vysoce agresivními lidmi.

Velký vliv na vytvoření zásad, postojů a hodnot mají rodiče dítěte, s kterými se dítě postupně ztotožňuje, a jsou mu vzorem. Pokud dítě žije ve strachu, je opakovaně trýzněno nebo naopak zažívá lhostejnost, nezáměr rodičů, pohrdání, to vše vede k agresi. Z toho vyplývá, že na míře agrese každého jedince má hlavní podíl rodinné zázemí a výchova. (Říčan, Janošová, 2010)

1.1 Agresivita

Agresivita je charakteristickým znakem každého z nás. Je to trvalá vlastnost, kterou má každý jedinec. Projevuje se tendencí k útočnému nebo nepřátelskému jednání vůči druhým nebo i vůči sobě samému. Zahrnuje širokou škálu projevů, které jsou zpočátku charakterizovány symbolickými nebo slovními formami a končí až fyzickým napadením. Je to cílevědomé jednání, kterým chceme něčeho dosáhnout. (Matějček, Dytrych, 1997)

Sklony k agresivitě jsou dědičné, ale zároveň jsou rozvíjeny učením a ovlivňovány prostředím, ve kterém se nacházíme. Člověk reaguje agresivně, pokud z nějakého důvodu strádá a má pocit, že je v začarovaném kruhu. V této situaci je agresivní jednání použito jako prostředek k odreagování. Tendence k tomuto chování stoupá, pokud se dostaneme do situace, která je pro nás zátěží a tudíž máme pocity neuspokojení. (Vágnerová, 1999)

Agresivitu každého jedince mohou výrazně ovlivnit dědičné vlivy, duševní choroby, těžké životní situace, biologické předpoklady, užívání léků nebo návykových látek a v dnešní době i různé počítačové hry a akční filmy, které jsou přímo návodem k násilnému chování. Následky jsou zřetelné zejména u dětí a dospívající mládeže. Zde číhá velké nebezpečí, kdy může agresivní chování vyvrcholit až v nebezpečnou šikanu. (Čermák, 1998)

1.1.1 Příčiny agresivity u žáků

Na vzniku agresivního chování žáků se podílí mnoho činitelů, mezi které patří genetické okolnosti obětí i agresorů, ale i vlivy sociálních a psychických faktorů. Sklony k tomuto chování jsou často spojeny s nevhodnou výchovou v rodině, kde jedinec trpí ponižováním, tělesnými tresty, citovou deprivací a nezájmem rodičů. Další zdroj agresivity vzniká vlivem dnešní doby. Nesprávná výživa, nedostatek pohybu bývá častým problémem školní mládeže. Žáci většinu volného času prosedí u počítače nebo televize, kde mají možnost vidět spoustu návodů k násilnému chování.

Další skupinu příčin agresivního chování žáků tvoří prostředí, ve kterém dnešní mladá generace žije. Děti jsou málo stimulovány k vytváření pozitivních životních cílů a velice zřídka umí rozeznat hodnotu lidských vztahů. Obecně poklesla i autorita rodičů, učitelů a vůbec všech dospělých.

Častým důvodem agresivity u žáků je dychtivost po moci, touha ovládat druhé, pohnutky k bolesti a krutosti, ke kterým je vede zvědavost, jak se bude druhý chovat ve strachu nebo v bolesti. Další příčinou agresivního chování bývá nutkavý pocit, jak se frajersky vytáhnout před třídou a ukázat tak svou moc. (Bendl, 2003)

Výrazným faktorem, který hraje důležitou roli v agresivním chování žáků, je stres. Stres může vyvolat nadměrná tělesná námaha, infekce, strach, podchlazení, nebo přehřátí organismu, úzkost či hněv, ale také časté zkoušení žáků nebo kontrolní písemná práce. Ve chvíli, kdy je jedinec vystaven nadměrnému zatížení, které překročí určitou adekvátní hranici, dochází k vyvolání různých přirozených reakcí organismu, které negativně ovlivňují jeho psychiku. U žáka se může projevit zvýšená únava, nebo snížené sebeovládání. Tyto projevy se promítají do momentálního chování jedince. Stres se zvyšuje působením aktuálních emocí žáka. Po té dochází k přirozené odpovědi organismu, kdy žák pod vlivem stresu jedná agresivně. (Bendl, 2001)

2 Šikana

Šikana je problematikou, se kterou se setkáváme v dnešní době téměř všude. Projevuje se psychickým nebo fyzickým ubližováním. Může se vyskytovat v rodinách, v partnerských vztazích, ve školních zařízeních, v zaměstnání, v různých ústavech a v neposlední řadě i v zájmových kroužcích mezi vrstevníky. Šikana je považována za nebezpečnou sociální nemoc, která poškozují zdraví jednotlivců, skupin, ale i celé společnosti. (Kolář, 2005)

Šikana je ve své podstatě vážnou agresivní poruchou chování. Vyskytuje se v jakémkoliv věkovém období. První známky šikany se objevují již ve středním školním věku, kdy dochází k vytváření skupiny, která si určuje svá pravidla. Právě zde dochází k odlišování slabých a silných jedinců. U dětí staršího školního věku dominuje velké množství fyzické síly, kterou projevují svým postavením ve skupině zejména chlapci. Díky své nezralosti se cítí být mocnými a neumí ještě ovládat své projevy v chování. Zvýšené riziko je u jedinců, kteří mají agresivní sklony již od útlého věku nebo se neumějí prosadit jiným způsobem. S postupujícím věkem stoupá i riziko šikany. Výzkumy prokázaly, že šikana se nejčastěji objevuje ve školním prostředí. (Vágnerová, 1999)

2.1 Definice šikany

„Slovo šikana pochází z francouzského slova „chicane“, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům apod.“ (Říčan, 1995, s. 25)

Jako první u nás pojem šikana zavedl pražský psychiatr Petr Příhoda, který veřejně promluvil před listopadem 1989 o tom, co se odehrávalo v socialistické armádě mezi „mazáky“ a „bažanty“. Do této doby tato problematika byla tabu, protože se skutečnost o něčem takovém nesměla přiznat. (Říčan, Janošová, 2010)

Bendl ve své publikaci popisuje šikanu jako fyzické, psychické nebo kombinované ponižování až týrání „slabších“ jedinců „silnějšími“. Cílem chování je ublížit, zastrašit nebo ohrozit jiného člověka, popřípadě skupinu lidí. (Bendl, 2003)

Kolář definuje šikanu jako úmyslné, v častých případech opakované týrání a zotročování jednoho nebo více žáků jedním nebo více spolužáky. K tomuto chování je použita agrese a manipulace. (Kolář, 1997)

Šikanou se rozumí ublížit někomu, kdo se nemůže nebo neumí bránit. Šikana se projevuje nejčastěji opakovaně. Jsou i závažné případy, kdy se projeví šikana jednorázově a i zde hrozí její opakování. Šikanování se odehrává nejčastěji mezi jedinci, kteří jsou ve stejném postavení. Šikanou můžeme nazvat i ubližování žákům, ze strany pedagoga, ale i naopak ubližování učitelům ze strany žáků. Oběť vždy ví, kdo jí ubližuje. Žije tak v neustálém strachu a je závislá na rozmarech agresora. (Říčan, Janošová, 2010)

Na základě uvedených definic šikany považujeme za nejvýstižnější charakteristiku školního šikanování formulaci, která se nachází v Metodickém pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, kde je definice šikany uvedena v tomto znění:

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.“

(www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky)

2.2 Šikana ve školách

Šikana ve školách rozhodně není jevem jen dnešní doby. Projevy, kdy silnější jedinci ubližovali slabším, se objevovaly již v dobách, které jsou dávno historií. Už před mnoha staletími docházelo v internátních školách k takzvaným křtícím praktikám, kde starší žáci dost hrubým způsobem zaškolovali nezkušené nováčky.

Oproti dobám minulým počet případů šikany velice vzrostl. Věková hranice aktérů šikany se stále snižuje. Alarmující je i skutečnost, že agrese, brutalita a rafinovanost šikanování má stále vzrůstající tendenci.

V současné době je šikana nejzávažnějším negativním jevem na našich školách, avšak už není považována za záležitost týkající se pouze pedagogické sféry. Je vnímána jako celkový problém mravní, psychologický a sociologický. (Bendl, 2003)

Ve své zárodečné formě se šikanování objevuje téměř na všech školách. Školy, které tvrdí, že se u nich šikana nevyskytuje, buď nevědí, co se tímto pojmem rozumí, nebo záměrně nemluví pravdu. Je však velice obtížné výskyt šikany přesně zmapovat. Výsledky rozsáhlejších výzkumů a stálé stížnosti učitelů na nekázeň ve školách však potvrzují, že na českých školách jsou velké problémy s chováním žáků.

Kolář ve svých průzkumech prokázal, že šikana se stává běžnou součástí školního života. Stala se tak fenoménem, který se nedaří ze škol odstranit. Zmíněnými výzkumy se prokázalo, že nejhorší situace je na základních školách a učilištích. Nejvážnější výskyt se však odhaduje ve výchovných ústavech. Z toho vyplývá, že před šikanou není žádný typ školy imunní.

Skutečnost na školách je taková, že pedagogové, kteří se s šikanou bezprostředně setkají, o ní vědí velice málo. Nemají dostatek teoretických ani praktických znalostí k rozpoznání a řešení tohoto jevu. Dozívají se o šikanování náhodně, většinou, když vyjde najevo nějaká vážnější forma. Zákonitě tak dojde k tomu, že snaha o nápravu je neodborná a tedy neúčinná. (Kolář, 2005)

Stále častěji se ve školách vyskytuje i šikanování učitele žáky. Obvykle bývá zaměřeno proti neoblíbenému nebo nesympatickému učiteli. Důvodem může být učitelova přísnost a náročnost. Žáci tak učiteli dělají naschvály, posmívají se mu nebo ho cíleně ponižují. Úmyslem je znemožnit jej před ostatními kolegy, i před rodiči a to v situaci, kdy se učitel nemůže vůbec bránit. (Říčan, 1995)

2.3 Příčiny šikanování ve škole

Mezi obecné příčiny šikanování se zařazují osobní charakteristiky agresorů a obětí a jejich vzájemný vztah. Podstatný je též vliv prostředí v okolí školy, například zda se škola nachází v malé obci nebo ve větším městě. Dalším důležitým faktorem je i atmosféra uvnitř školy. Významnou roli hraje skutečnost, z jakých sociálních vrstev žáci pocházejí. Zde se mohou projevit agresivní sklony získané výchovou v rodině, například z důvodu neuspokojených základních potřeb žáka, vlastní vznětlivost, nuda, zvědavost nebo touha po moci. Příčinou šikany může být i zaběhlý režim nebo tradice, kterou si žáci mohou předávat mezi jednotlivými ročníky. (Říčan, Janošová, 2010)

2.3.1 Riziková místa šikany

Místa, kde nejčastěji dochází k šikaně v prostorách školy, jsou školní třídy, šatny, toalety, chodby (zejména s různými zákoutími), školní jídelna, školní hřiště, školní tělocvična nebo školní pozemek. K šikanování může docházet při cestě do školy nebo ze školy, ale i přímo před budovou školy. V prostorách školy dochází nejčastěji k šikanování před začátkem vyučování, o přestávkách, ale mnohdy i při vyučování. Agresoři si k šikanování často vybírají místa, která jsou co nejvíce mimo dosah učitelů, například místa, kde je velký shluk žáků a pro pedagogický dozor je těžké se orientovat. (Bendl, 2003)

2.4 Projevy šikany

Každý učitel by měl být neustále ve střehu, aby zaregistroval i ty nejmenší, nenápadné náznaky šikany. K šikaně může docházet i v přítomnosti učitele. V těchto případech se jedná o mírnější, ale přesto zřetelné projevy, které jsou přímou známkou šikany. Je třeba umět rozpoznat i známky nepřímé, z kterých lze posoudit, že je žák šikanován.

Přímé projevy šikany:

- nadávání, posmívání, ponižování, pokřikování na adresu žáka, urážející přezdívky a nemístné žerty na jeho účet
- nepřátelské, pohrdavé a nenávistné kritizování žáka
- panovačně pronášené příkazy od jiných spolužáků na adresu žáka, který ze strachu ostatním posluhuje
- strkání, štípání, honění, bouchání, kopání, které oběť snáší, ale neoplácí
- šarvátky a pranice, kdy se slabší žák snaží utéci

Nepřímé projevy šikany

- žák nemá ve třídě kamarády, nikdo z kolektivu o něj nejeví zájem a o přestávkách je osamocen
- žák se při vyučování ostýchá promluvit před třídou a často vypadá smutně, nešťastně a nemá daleko k pláči
- o přestávkách odchází ze třídy a vyhledává přítomnost vyučujících
- dochází k nápadnému zhoršení prospěchu žáka
- má často umazané nebo poničené oblečení
- má zvýšenou absenci a to hlavně v hodinách tělesné výchovy
- má často na těle modřiny, rány, zranění, která nedokáže zdůvodnit
- opakovaně se mu ztrácí svačiny, pití, osobní i školní pomůcky
- při vysvětlování ztrát používá nepřirozené výmluvy

Nepřímé projevy šikany, které mohou zpozorovat rodiče

- žák nemá žádné kamarády, nikdo jej nenavštěvuje
- nikam nechodí, je raději doma a to více než před vznikem šikany
- nerad chodí do školy a často si vymýšlí různé nemoci
- nesoustředí se na učení

- špatně spí, křičí ze spaní
 - nerad mluví o tom, co bylo ve škole a obvykle bývá apatický
 - žádá rodiče často o peníze (uvádí důvod, že předchozí kapesné ztratil)
 - má časté, neobvyklé až agresivní změny v chování vůči rodičům i sourozencům
 - bývá mnohdy smutný a může mluvit i o sebevraždě, přičemž se nedokáže a odmítá svěřit se svým trápením
 - není schopen rozumně vysvětlit svá častá zranění
 - opakovaně hlásí ztrátu školních i osobních věcí
- (Říčan, Janošová 2010)

2.5 Formy šikany

Na formu šikany má vliv pohlaví i věk zúčastněných. Nejzávažnější formy se projevují tam, kde se nachází oběť i agresor společně na jednom místě (školní třídy, školní výlety, internáty apod.)

Michal Kolář ve své publikaci uvádí formy šikany, které zaregistroval ve své praxi při řešení a nápravě školních šikan a rozdělil je do pěti kategorií:

- 1) Fyzická agrese a používání zbraní
 - oběť je bita tyčí, kabelem, prutem apod. přes různé části těla
 - je zraňována po těle noži nebo žiletkami
 - je vystavena fackování, ranám pěstí do nejcitlivějších částí těla
 - oběť je dušena igelitovým sáčkem, ručníkem nebo polštářem
 - je svazována provazem do nehybnosti
 - je zraňována pálením rukou horkými až rozžhavenými předměty
 - oběť je za krk pověšená do výšky (lustr apod.) až do ztráty vědomí
- 2) Slovní agrese a zastrašování zbraněmi
 - oběti je neustále vyhrožováno mučením, hozením z výšky nebo zabitím
 - oběť je zastrašována střelnými, bodnými nebo plynovými zbraněmi
 - agresori se neustále oběti vysmívají, zesměšňují a nadávají jí a uráží její rodiče

3) Krádeže, ničení a manipulace s věcmi

- agresori odcizují oběti peníze, ničí nebo trhají oděv, boty, učebnice, sešity apod.
- agresori nalijí oběti do tašky nebo bot vodu
- agresori seberou oběti veškeré osobní věci, např. stravenky na oběd, průkazku na MHD, peněženku, školní tašku, boty apod.

4) Násilné a manipulativní příkazy

- oběť je donucována shánět agresorům peníze, svačiny, cigarety apod.
- oběť musí agresorům sloužit, dělat jim poskoka, např. čistit boty nebo mýt po agresorech znečištěné toalety
- oběť je nucena jíst a pít znečištěné potraviny a to i z podlahy
- oběť je nucena napodobovat různá zvířata nebo filmové postavy
- oběť je nucena agresorům vypracovávat školní úkoly a napovídat při písemných testech
- oběti je zakazováno s kýmkoliv mluvit pod výhružkou, že jinak to bude ještě horší

5) Psychické zraňování - izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

- spolužáci oběť nezdraví, dělají, že ji nevidí ani neslyší
- na oběť jsou sváděny přečiny a různá provinění, které neprovedla
- agresori šíří po celé škole různé nepravdivé pomluvy o oběti
- agresori vymýšlí na adresu oběti nechutné verše, příběhy nebo pohádky, které mají někdy i krutý podtext, např. v podobě rozkazu, aby oběť spáchala sebevraždu, protože je všem na obtíž (Kolář, 2005)

Nejnovější formou šikany, se kterou se můžeme setkat na našich školách, je takzvaná ekonomická šikana. Zde se projevují rozdíly mezi žáky, které souvisejí s ekonomickým a sociálním postavením rodin. Díky rozdílným finančním možnostem rodičů dochází mezi žáky ke vzájemné závisti. Typickou ukázkou jsou v dnešní době různé elektronické kapesní hry, mobilní telefony, MP3 přehrávače, tablety či značkové oblečení. Mnoho žáků, kteří na tyto vymoženosti nedosahují, se tak stávají terčem posměchu a bývají opovrhováni spolužáky. Tím dochází čím dál častěji k negativním reakcím mezi žáky. (Bendl, 2003)

2.5.1 Kyberšikana jako specifická forma šikany

Zcela novým fenoménem škol se stala kyberšikana neboli počítačová či virtuální šikana. Ta využívá příležitostí, které jsou nabízeny moderními technologiemi, jako jsou mobilní telefony, internet, fotoaparáty, kamery a podobně. Příkladem může být zasílání výhružných SMS nebo nafocení oběti v choulostivé situaci a rozesílání formou MMS všem spolužákům. Další možností je posílání výhružných nebo krutých emailů, vytvoření webových stránek (blogů), které jsou nasměřovány proti oběti. Rozloha internetového světa nabízí kyberšikaně nečekané možnosti. Jediný obrázek nebo vzkaz, který někdo uloží na Facebook, se během několika okamžiků rozšíří mezi tisíce uživatelů a úmysl někomu ublížit, je v plném proudu. Před kyberšikanou není úniku.

Kyberšikana se od klasické šikany liší anonymitou. Agresor si tak zachovává určitý odstup od oběti, který mu dává jistotu, že na něj nikdo nepřijde. Neuvědomuje si krutost svého chování, a jelikož přímo nevidí trpící oběť, nemá pocity viny. Oběť, která nezná identitu agresora, žije ve strachu a může zcela ztratit důvěru ke všem ostatním.

Dalším rozdílem od klasické šikany je skutečnost, že kyberšikana není vázána na místo. Může se odehrávat kdykoliv a kdekoliv a to i v místech, která byla dříve považovaná za bezpečná. Oběti tak žijí v pocitu, že nikde nejsou v bezpečí, nemohou nikomu věřit a nemají se kde schovat. Tyto následky si oběti nesou v podobě silných psychických poranění.

Na rozdíl od jiných forem šikany může mít kyberšikana i mezigenerační rozměr. Mladí lidé tak mohou šikanovat prostřednictvím moderních komunikačních technologií své rodiče, prarodiče, učitele a ostatní lidi ze svého okolí a to způsobem, který v „normálním“ světě neexistuje. Kyberšikana může být stejně hrůzná jako šikana fyzická. Zanechává však po sobě nikoli fyzická, ale bolestivá emocionální zranění. (Rogers, 2011)

2.6 Vývojové stupně šikanování

Kolář ve své knize uvádí, že šikana není pouze problémem mezi obětí a agresorem, ale jedná se o onemocnění vztahu v celé skupině. Vztahy, ke kterým při šikaně dochází, mají svou specifickou vnitřní dynamiku a svůj oprávněný zákonitý vývoj. Infekce těchto vztahů směřuje od prvotní podoby, takzvaného ostrakismu, k nejvyššímu pátému stupni systémového ničení pozitivních vztahů mezi členy skupiny, k takzvané totalitě čili dokonalé šikaně. Školy mohou řešit šikanu do třetího stadia. Pokročilé stupně šikanování, tedy čtvrtý a pátý, musí svěřit školy do rukou odborníků, to znamená středisku výchovné péče a policii. (Kolář, 2005)

Pět stádií vývoje šikany:

1. Ostrakismus: jedná se o mírné, z větší části psychické formy násilí. Okrajového člena skupiny ostatní zavrhnou, pomlouvají ho, odmítají s ním komunikovat a dělají mu různé naschvály. Tento stav se stává zárodečnou formou šikany.
2. Zrod fyzické agrese: v obtížných situacích, kdy dochází ve skupinách k vzestupnému napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako ventil k uvolnění tlaku.
3. Vytvoření jádra: agresori se spojí a začnou systematicky šikanovat vhodné oběti. Pokud se nevytvoří silná pozitivní podskupina, která bude útočníkům čelit, tak honba za mocí nerušeně pokračuje.
4. Většina přijímá normy agresorů: normy agresorů jsou přijaty téměř celou skupinou a většina je pokládá za nepsaný zákon. Málokdo se dokáže dynamickému tlaku postavit. I klidní a spořádaní žáci se začnou aktivně podílet na týrání spolužáka a jsou schopni zároveň pociťovat uspokojení.
5. Totalita neboli dokonalá šikana: žáci jsou rozděleni na dvě skupiny – na otroky a otrokáře. Otrokáři využívají na otrocích vše, co lze zužitkovat - od osobních věcí, peněz, po školní znalosti nebo rozumové schopnosti. Agresori ztrácí veškeré zábrany a opakovaně provádí násilí na otrocích, kteří nejsou schopni se nějak bránit. Otroci se stávají závislejší a jsou svolní udělat cokoli. Unikají do nemoci, odchází ze školy, psychicky se hroubí nebo se pokouší o sebevraždu. (Kolář, 1997)

Podmínkou úspěšné léčby šikanování je znalost jednotlivých vývojových stupňů. Je nutné umět rozpoznat přeměnu zdravé skupiny v nemocnou. Jednotlivá stadia šikanování vyžadují rozdílné způsoby zákroků. Pro diagnostiku metod a vhodnost

terapeutických postupů je bezpodmínečně nutná znalost vnitřního vývoje šikanování. (Bendl, 2003)

2.7 Odhad závažnosti šikany

Závažnost šikany v určitém konkrétním případě nelze změřit, ale lze ji alespoň odhadnout. Čím je šikana závažnější, tím je nutnější rychlý zásah a okamžitá pomoc oběti.

Nejtěžší je zjistit, co agresori oběti dělají. Je důležité rozpoznat, v jakém rozsahu je utrpení oběti, zda se jedná o nadávky nebo jde o surové bití. Musíme si uvědomit, že každý jedinec je jinak citlivý. Po čem se jeden rychle oklepe, to druhému může způsobit trvalé duševní následky.

Dále je nutné zjištění, jak často je oběť napadána. V případě častějších útoků, například několikrát za den, je zřejmé, že jde o závažnější typ šikany.

Následně je též velmi důležité posoudit, jak dlouho již trvá šikanování určitého žáka. Může jít o čerstvou šikanu, která přetrvává teprve několik dní nebo se může jednat i o měsíce, někdy i roky. Čím delší je výskyt šikany, tím je nutnější okamžité řešení. (Říčan, Janošová 2010)

Odhad závažnosti šikany je velmi důležitý. Je nutné rozeznat, o jak komplikovaný kriminalisticko-psychotherapeutický problém jde. Vyšetřování pokročilého stádia šikanování si žádá náročnější přístup, než onemocnění, které je na počátku a postihuje zatím jen malou část skupiny. Při vyšetřování je důležitá znalost skupinové dynamiky šikanování a správná aplikace speciálních diagnostických metod. (Kolář, 1997)

Kolář rozdělil odhad závažnosti šikany do dvou stupňů:

1. Počáteční onemocnění: zde jsou začleněny první tři stupně vývoje šikanování, kdy postoje, normy a hodnoty vůči šikanování ve skupině ještě nejsou přijaty většinou.
2. Pokročilé onemocnění: jedná se o čtvrtý a pátý stupeň šikanování, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování byly přijaty všemi nebo skoro všemi členy skupiny.

Při zjišťování závažnosti šikanování a postojů členů ve skupině je důležité pečlivé sledování chování, vztahů, spolupráce a celkové atmosféry ve skupině. Dle vypořádání lze rozpoznat, zda se jedná o počáteční nebo pokročilé stádium. (Kolář, 1997)

3 Účastníci šikany

Hlavní aktéry šikanování běžně nazýváme jako agresory nebo útočníky a oběti či napadané. Protože se šikanování vždy týká celé skupiny, stávají se tak nedobrovolně dalšími účastníky i spolužáci, pedagogové a rodinní příslušníci. (Bendl, 2003)

3.1 Agresor

Pod tímto pojmem si většinou představíme tělesně zdatného, silného jedince, který vyniká svou fyzickou převahou nad ostatními. Ale ne vždy je tomu tak. Často šikanu vymyslí a zorganizuje i nenápadný a nevýrazný jedinec, který je nadprůměrně inteligentní. Svou krutostí a bezohledností si tak může kompenzovat nedostatek tělesné síly. Mnohdy agresor bývá impulzivní a vznětlivý jedinec, který se neumí ovládat a často vyvolává konflikty. Typická je celková nekázeň, lhaní, drzost, podvádění a krádeže. Agresor mívá obvykle slabší školní prospěch. U spolužáků bývá neoblíbený, protože v nich vyvolává strach. Agresor trpí nízkým sebevědomím, má pocit méněcennosti, ale navenek se jeví jako suverénní jedinec. Rád ovládá druhé a netaktně se prosazuje. Bývá arogantní, škodolibý a zlomyslný. Krutě ubližovat druhým mu činí radost.

Agresorovi často chybí empatie, což znamená, že není schopen se vcítit do druhého. Neumí rozpoznat, co je ostatním příjemné a naopak co je zraňuje a uráží. Nedostatek empatie bývá zaviněn nevhodnou výchovou v rodině. Obvykle je v rodině agresora pěstována velká tolerance k násilí, kterého se jedinec může dopouštět bez potrestání vůči vrstevníkům, sourozencům, ale i zvířatům. (Říčan, Janošová 2010)

Michal Kolář během své praxe zaznamenal tři typy šikanujících agresorů:

1. Agresoři hrubí, primitivní a impulzivní:
 - mají velké problémy s kázní, nemají úctu k autoritě
 - šikanují krutě a nelítostně
 - jejich cílem je zastrašit ostatní a donutit je k naprosté poslušnosti

- U těchto jedinců se často vyskytuje brutalita a agresivní chování v rodině. Agresoři tak mají tendenci toto násilné vystupování napodobovat.
2. Agresoři laskaví, kultivovaní, slušní, přehnaně úzkostliví:
 - násilí a trýznění je záměrné a odehrává se skrytě bez přítomnosti svědků
 - Tito jedinci byli vychováni bez citu, bez lásky, velmi tvrdě a důsledně.
3. Agresoři srandisté se značnou dávkou optimismu a sebedůvěry, hovorní, vcelku oblíbení:
 - šikanují pro rozptýlení a zábavu
 - své chování vysvětlují tím, že je to jen legrace a oběti nemají smysl pro humor
 - Srandisté jsou z rodin, kde panuje uvolněná výchova a není citové zázemí. (Kolář, 1997)

3.2 Oběť

Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Tedy i jedinci, kteří jsou psychicky i fyzicky zralí nebo vynikají určitými přednostmi. Mnohdy bývají obětí jedinci s nějakým handicapem. Příčinou může být obezita, rozštěp rtu, nošení brýlí, vady řeči, barva vlasů nebo invalidita. Právě tyto nevýhody přitahují útočníky a oběti se stávají vítaným terčem agrese.

Dalším podstatným faktorem v šikaně je rasová odlišnost, především barva pleti. Čím dál tím častěji se obětí stávají jedinci ze sociálně slabých rodin, protože rozdíly mezi bohatými a chudými se stále zvětšují.

Co se týče psychických vlastností, bývá typická oběť šikany nemluvná, tichá, bojácná, citlivá a je neschopná se prosadit v kolektivu. Mívá nízké sebevědomí, často se cítí zahanbeně bez dostatečného důvodu, považuje se za nezajímavou a hloupou. Nevěří si a trpí nízkou úrovní sebehodnocení. Ostatním se submisivně podřizuje.

Další příčinou šikanování může být opožděný rozumový vývoj oběti nebo syndrom ADHD, kdy jedinec trpí poruchou pozornosti, která je spojena s hyperaktivitou.

V neposlední řadě se stávají obětí šikany i jedinci, na které působí rozdílné vlivy z rodinného prostředí. Roli zde může hrát příliš úzkostná ochraňující výchova, kdy jedinec není veden k samostatnosti, dále mimořádná puritánská sexuální výchova v rodině nebo členství celé rodiny v radikální náboženské sektě.

Obětí se může stát i takzvaný šplhoun, žák, který se svou úslužností a přehnanou zdvořilostí snaží získat přízeň učitelů a přitom si neuvědomuje, jak tím provokuje ostatní spolužáky s běžnou mentalitou. (Říčan, Janošová 2010)

3.3 Důsledky šikanování pro agresory

K zastavení šikany je nutné, aby se vůči agresorům okamžitě aplikovala obvyklá represivní opatření. Podle závažnosti šikany může být agresor potrestán důtkou třídního učitele, důtkou ředitele školy nebo sníženou známkou z chování. Agresor, který je žákem středního odborného učiliště nebo střední školy, může být v lehčích případech ze studia podmíněčně vyloučen na dobu, kterou určí ředitel školy. V závažných případech může být zcela vyloučen a to s okamžitou platností. Tato výchovná opatření by měla být vůči agresorům aplikována důrazně dle závažnosti každého konkrétního případu. Cílem výchovných opatření je, aby agresor pochopil míru svého provinění. Pro ostatní členy skupiny je pokárání odstrašujícím případem spravedlivého potrestání. Vždy je potřeba odsuzovat čin, ale nikdy ne žáka jako takového. Je nezbytné i u těchto jedinců hledat pozitiva, například jejich vyšší inteligenci nebo nějaký nezvyklý talent.

U osobnosti agresora je vždy podezření, že jeho duševní stav nebo prostředí, které na něj působí, je v nepořádku. Proto je vhodné provést psychologické vyšetření, které může pomoci odkrýt vývojové nebo osobnostní odchylky, ale i narušené vztahy v rodině. Důkladnějším psychologickým poznáním je možný pobyt v diagnostickém ústavu. Pokud je účast na šikanování závažná, bývá žák zařazen do evidence OSPOD (orgán sociální a právní ochrany dítěte), kde je sledována rodinná atmosféra, ve které žák žije, a popřípadě jsou vedeny určité kroky k sociálním opatřením ve prospěch žáka. Pokud rodiče žáka, který opakovaně a surově týrá spolužáky, nemohou nebo nejsou schopni žáka řádně vychovávat a usměrňovat jeho chování, je na místě ústavní výchova. Bohužel však k celkové nápravě těchto jedinců dochází málokdy. Většinou se z těchto dospívajících agresorů stávají v dospělosti delikventi, kteří často končí ve vězení. (Říčan, Janošová 2010)

3.4 Důsledky šikanování pro oběti

Nejtěžší následky šikanování se bezesporu týkají obětí. Velkou roli zde hraje skutečnost, jak závažné bylo poškození a ublížení oběti a zda se jednalo o krátkodobé nebo dlouhodobé, tedy opakované šikanování. Často dochází k tomu, že si oběti nesou psychické, ale i tělesné následky po celý svůj život. Vlivem silného sociálního stresu, který je způsobený šikanou, dochází u obětí k posttraumatickým stresovým poruchám, které se projevují zvýšeným sklonem k úzkostnosti, k depresivním náladám a celkové přecitlivělosti. K tělesným projevům patří i časté poruchy spánku, svalové napětí, vyšší vnímavost bolesti, snížení imunity a celkový neklid (nevyrovnanost) jedince. (Bendl, 2003)

3.4.1 Oběti počátečních stupňů šikanování

U prvního, druhého a třetího vývojového stupně šikanování dochází u ostrakizovaných žáků k dlouhodobému neuspokojování potřeb. Tito jedinci tak mívají ke školnímu prostředí negativní vztah, protože se v něm necítí dobře. Vliv trvalého emočního tlaku (nadávky, zesměšňování, ponižování, osamocení) vede k narušení osobnostního vývoje jedince. Dochází postupně k psychickému vyčerpání, které vede ke zhoršení prospěchu, nadměrné absenci, kdy žák uniká do nemoci nebo k záškoláctví. Často se u obětí projevuje stálý strach, nejistota a nízké sebevědomí. Bolestivé následky počátečních stádií často sužují oběti formou psychosomatických obtíží po mnoho let. (Kolář, 1997)

3.4.2 Oběti pokročilých stupňů šikanování

U čtvrtého a pátého stupně šikanování jsou následky pro oběť velice vážné. Mají vliv na celkovou osobnost a zpravidla přetrvávají po celý život. Existují případy, kdy oběť situaci neunesla a vyřešila ji sebevraždou.

Často se následkem dlouhodobého krutého šikanování oběť zhroutí. Následují pocity strachu o život. Oběť trpí poruchami spánku, které jsou provázeny nočními děsy. Mnohdy se u oběti projevují různé nevolnosti provázené bolestmi hlavy, zad nebo břicha. Jedinec bývá často unavený až vyčerpaný. Tyto potíže si u některých obětí vyžadají i dlouhodobou léčbu.

V případech, kdy oběť situaci ustojí a nezhroutí se, dochází k tomu, že není schopna pokračovat ve studiu a to i v případě, že je přeřazena na jinou školu. Trpí často poruchou sebehodnocení, nevěří si a není schopna se přizpůsobit v nové třídě a trpí opakovanými neúspěchy ve studiu. Často nastanou situace, že se oběti i po přechodu na jinou školu opět stávají terčem šikanování. Trápení, které mají ve skrytu duše, záhadným způsobem přitahuje agresory. Stačí jen malé náznaky šikanování a celé utrpení se znovu opakuje.

Oběti pokročilých šikan potřebují rychlou a odbornou pomoc. Je však velice obtížné tyto jedince přimět k tomu, aby spolupracovali. Nechtějí s nikým komunikovat a uzavírají se do sebe. Spíše se skrývají a mají tendenci před vším unikat. Zažívají stále jen stejné pocity – bezprávi, hluboké ponížení a strach o život. Následkem toho trpí dlouhodobými až doživotními depresemi, mají problém v přizpůsobivosti a často u nich dochází k poruchám vývoje osobnosti. (Kolář, 1997)

3.5 Strategie vyšetřování

Michal Kolář (1997) ve své publikaci uvádí 2 typy strategií vyšetřování šikany. Prvním typem je strategie lokální a vnější a je nazývána strategií první pomoci. Časově není náročná a může se použít v oblasti tradiční pedagogické odbornosti. Druhým typem je strategie vnitřní a globální. Aplikuje se při vyšetřování pokročilých šikan, které vyžadují speciální psychologické a odborné postupy. Obě strategie však mají jedno společné, snaží se chránit informátory. Vyšetřování musí probíhat nenápadně, aby oběti a svědci nebyli vystaveni možné pomstě agresorů.

Vyšetřování zahrnuje pět důležitých kroků:

1. Rozhovor s informátory a oběťmi: zjištění vnějšího obrazu šikanování ze strany informátora a oběti.
2. Nalezení vhodných svědků: vytipování členů skupiny, kteří budou ochotni pravdivě vypovídat.
3. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky: rozhovory s jednotlivými žáky. V případě potíží při vyšetřování je možné konfrontovat dva svědky. Nesmí dojít ke konfrontaci obětí a agresorů.

4. Zajištění ochrany obětem: pořadí tohoto kroku se může lišit. Pokud se zjistí, že je oběť v přímém ohrožení, je nutné ji okamžitě chránit. Je nezbytné zajistit oběti bezpečný odchod ze školy domů. V případě pokročilých šikan je potřebné zabezpečit oběti okamžitý přechod na jinou školu.
5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi: je nutné mít shromážděné všechny důkazy a při rozhovoru využít všechny taktické způsoby vyšetřování. Účelem je agresory okamžitě zastavit a ochránit oběti, ale i samotné agresory před následky jejich jednání.

Při vyšetřování běžných šikan je nutné dodržet všechny kroky strategie. Pořadí se nemění s výjimkou čtvrtého kroku, který lze podle potřeby měnit. Záměrem strategie první pomoci je zmapování příznaků vnějšího obrazu šikanování.

To znamená, že je nutné zajistit:

- kdo je obětí, počet obětí
- kdo je agresorem, počet agresorů
- kdy, kde, co a jak dělali agresori konkrétním obětem
- k jak závažným projevům došlo
- jak dlouho šikanování trvá

Je důležité výpovědi k jednotlivým otázkám pečlivě zaznamenat a sestavit hodnotný, důkazný materiál.

Pavel Říčan (1995) uvádí, že metody, kterými pedagog při vyšetřování šikany disponuje, jsou totožné s některými metodami policejního vyšetřovatele. Vyšetřování však probíhá citlivěji a vlídněji, ale pravidla jsou vždy stejná.

Při vyšetřování je nutné dodržovat čtyři hlavní zásady:

1. Chránit zdroj informací a neprozradit ho.
2. Sdělit co nejméně o tom, co jsme již zjistili a hlavně o tom, co ještě nevíme nebo na co nemáme určité důkazy
3. Vyslechnout oběti, svědky a agresory každého zvlášť a později jejich výpovědi konfrontovat.
4. Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.

3.6 Řešení šikany

Průběh řešení konkrétního případu šikany je možné rozdělit do tří stupňů, které na sebe časově navazují a prolínají se:

1. Vyšetření – je popsáno v předcházející kapitole.
2. Pedagogické zvládnutí – začíná již při vyšetřování šikany, kdy velice záleží na reakcích učitele na jednotlivé dílčí informace, které mohou ovlivnit zúčastněné, jejich názory a pocity. Způsob, jakým je vyšetřování vedeno, může na žáky působit pozitivně, ale také negativně. Jde o to, jakou důvěru budou mít žáci ke svému učiteli a jak ho budou respektovat.
3. Prevence – je nutné zavést preventivní opatření, která zabrání tomu, aby se šikana opakovala třeba i v jiné formě.

Při řešení šikany je důležité postupovat stejně rychle, jako ve fázi vyšetřování. Zbytečné odkládání řešení by si mohli žáci i rodiče mylně vysvětlit jako fakt, že se vlastně nic hrozného nestalo. Na podkladech provedeného vyšetření v méně závažných případech rozhoduje ředitel školy. Poradí se s třídním učitelem, popřípadě s ostatními pedagogy o navrhnutí trestů a výchovných opatření. Poté o svém rozhodnutí informuje třídu a rodiče agresora.

Ředitel též může navrhnout žákům, aby se pokusili řešit situaci bez trestu – smířením. Pokud tato možnost selže, budou použity nekompromisní sankce. Toto rozhodnutí by měl ředitel prodiskutovat s třídním učitelem, který nejlépe zná jednotlivé žáky i vztahy mezi nimi a podle toho bude s třídou pracovat na nápravě vzájemných vztahů.

Ve vážnějších případech, kdy je nutné uložení postihu, jedná o návrhu řešení pedagogická rada školy. Ředitel svolá výchovnou komisi, na kterou je předvolán agresor i jeho rodiče. Pověřený pedagog, který vedl vyšetřování a má pohromadě všechny informace, seznámí všechny s výsledky vyšetřování. Informuje objektivně a taktně. Následně se k problematice mohou vyjádřit i ostatní přítomní pedagogové. Poté dostane možnost k vyjádření agresor a jeho rodiče. Na případné dotazy je jim odpovězeno, ale nesmí jim být sděleny všechny informace o vyšetřování a informátorech. V případě, že je agresorů více, musí být pozváni odděleně, protože by se mohlo stát, že by se rodiče vzájemně podporovali v hájení svých dětí, což by mohlo vést až k arogantním útokům

rodičů mezi sebou. Závěr projedná samotná komise a nakonec s výsledkem obeznámí žáka i rodiče. Pro potrestání agresorů je vhodné aplikovat běžná výchovná opatření, kterými jsou napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele, snížený stupeň známky z chování nebo přeložení žáka do jiné třídy.

Oběť a její rodiče jsou následně informováni s rozhodnutím ředitele nebo výchovné komise. Někdy je vhodné poradit rodičům, že by žákovi prospělo, aby přešel na jinou školu. Tato možnost je až krajní řešení, protože v jiném smyslu zahrnuje ústup před agresí. Ke kapitulaci by měl být zásadně donucen agresor. Někdy se však stává, že se na šikanování podílí většina třídy a kolektivní morálka je velice nízká. Pro oběť, která se tak ocitá ve velmi svízelné situaci, není lepšího řešení, než odejít.

Za přítomnosti třídního učitele oznamuje ředitel výsledek rozhodnutí komise celé třídě. Musí být připraven na to, že se někteří žáci můžou agresora zastávat a nebudou souhlasit s udělenými sankcemi. Ředitel může s žáky diskutovat, ale musí setrvat na svém vyjádření. Měl by přesvědčit žáky o závažnosti provinění, kterého se agresor dopustil.

Nyní bude následovat dlouhodobá výchovná práce s třídou, kdy bude třídní učitel vést individuální rozhovory se žáky, zvláště s těmi, kteří se proti šikaně stavěli, ale i s těmi, jež v době šikanování byli na straně agresora. Učitel si postupně vytipuje žáky, kteří jsou v kolektivu třídy oblíbení a vlivní. Z této skupinky žáků učitel učiní své spolupracovníky, se kterými se může radit o nápravě situace ve třídě a pomoci obětem. Postupně tak náprava následků vyřešené šikany přejde v prevenci. (Říčan, Janošová, 2010)

3.6.1 Spolupráce se specializovanými institucemi

Při předcházení a řešení případů šikany ve škole je podstatná spolupráce vedení školy, výchovného poradce a školního metodika prevence se specializovanými institucemi a orgány:

- v odboru školství: s pedagogicko - psychologickými poradnami, speciálně pedagogickými centry a středisky výchovné péče
- v odboru sociální péče: s oddělením péče o děti a rodinu, s oddělením sociální prevence, kde je možné účastnit se každého šetření, jednání s rodinou nebo dalšími zainteresovanými stranami, popřípadě s organizacemi, které se specializují na prevenci a řešení šikany

- v odboru zdravotnictví: s odbornými lékaři, pediatry, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která nabízejí odbornou poradenskou terapeutickou péči včetně poskytování individuální a rodinné terapie
- s Policií České republiky: v případě závažnějšího případu šikanování nebo podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu
- s orgánem sociálně právní ochrany dítěte: pokud žák spáchá trestný čin, opakovaně páchá přestupky nebo je ohroženo bezpečí a zdraví žáka – oznamuje ředitel školy

(www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky)

3.6.2 Legislativní opatření

Problematika šikany je legislativně ošetřena v metodickém pokynu MŠMT z roku 2008, který poskytuje pedagogům základní oporu pro prevenci a řešení šikany:

- 1) *„Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.*
- 2) *Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů), vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221-224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.*
- 3) *Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu řádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil*

spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanujícími žáky apod.“

(www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky)

3.7 Rodiče zúčastněných žáků

Většina rodičů ví o šikaně velmi málo a často ji podceňují. V případě, že škola s rodiči nespolupracuje a neinformuje je o možnostech prevence šikany, dochází k tomu, že si tento problém neuvědomují a nemyslí na to, že by se mohl týkat zrovna jejich dítěte. Ve chvíli, kdy se o šikaně dovědí, bývají velmi zaskočení a nemohou této realitě uvěřit.

3.7.1 Rodiče agresorů

Rodiče agresorů se většinou vůbec nedovědí, že jejich dítě někomu ubližuje. Pokud jsou prostřednictvím školy o šikanování informováni, snaží se problém bagatelizovat a své dítě omlouvat, že jde pouze o nějakou legraci či klukovinu. Někteří naopak své dítě krutě seřezou, což může agresivitu v těchto dětech ještě více podpořit. Mnozí však také argumentují tím, že jejich potomek umí nastavit ostré lokty, což se jim dle jejich názoru v životě neztratí. Své dítě tvrdě obhajují a při jednání se školou bývají arogantní. Často bývají mezi těmito rodiči vlivní lidé, kteří se ke svému okolí chovají nadřazeně a jejich děti je tak napodobují. Mezi rodiči agresorů jsou i lidé s běžnou morální úrovní, kteří z různých důvodů nezvládají výchovu svého dítěte a tento fakt si ani neuvědomují. Mnohdy to bývají i osamělé matky, které na výchovu dítěte nestačí a sami od nich zažívají krutost a bezohlednost. (Říčan, Janošová, 2010)

3.7.2 Rodiče obětí

Rodiče obětí se o šikaně často dovědí přímo od svých dětí, kteří se i přes výhrůžky agresorů rodičům svěří s tím, co je trápí. Dochází i k tomu, že rodiče sami na svých dětech poznají, co se s nimi děje. Oběti často žádají rodiče, aby šikanování škole nehlásily. Rodiče jim často vyhoví, protože mají strach, aby nedělali škole nepříjemnosti, nebo se domnívají, že je to něco, čím si každý žák musí projít. Mnohdy se rodiče obávají, že pedagogové nebudou schopni jejich dítěti pomoci a že je před dalšími útoky agresora neochrání. Někteří rodiče jsou bezradní a naopak hledají vinu v oběti, které oznámí, že si za to může sama a ať si to také sama vyřídí. V této chvíli zůstává oběť bezradná, plná úzkosti a osamělosti a její trápení se ještě více prohlubuje.

Naštěstí většina rodičů reaguje při zjištění šikany citlivě a správně. Své dítě psychicky podpoří, zabezpečí jeho ochranu, pomáhají získávat další důležité informace a spolupracují se školou, což je pro pedagogy velice cenné. Bohužel jsou však i školy, které nechtějí se šikanou nic mít a snaží se tento problém skrýt. V tomto případě se rodiče oběti stávají pro školu velmi nepohodlnými protivníky. (Říčan, Janošová, 2010)

3.7.3 Rady pro rodiče agresorů

S rodiči agresorů bývá často těžká domluva. Oni nepovažují šikanování za problém, neboť jejich dítěti nikdo neublížil. Často se svého potomka nekriticky zastávají, nejsou ochotni spolupracovat a snaží se celou situaci zlehčovat. Mezi rodiči se však najdou i kultivovaní lidé, kteří se cítí hluboce zahanbeni a již z počátku reagují výchovným způsobem. Reakce obou rodičů má dítěti dát jasně najevo, že se dopustilo něčeho velmi špatného. Co tedy poradit rodičům, kteří se dozvěděli, že jejich vlastní dítě šikanovalo ostatní?

- Dítěti se musí vysvětlit, že se závažně provinilo proti společenským normám a proti lidskému řádu. Je nutné stanovit přísný trest.
- V případě, že si dítě uvědomí, co udělalo a má pocity zahanbení nebo se nad svými činy rozpláče, je třeba mu odpustit a provinění již nepřipomínat. Trest však nesmí být zrušen.
- Je nutné dítě přimět k tomu, aby se oběti omluvilo a s pomocí rodičů ji podle možností odškodnit.
- Je nezbytné se omluvit i rodičům oběti a slíbit jim, že se něco podobného již nebude opakovat.
- Rodiče by si měli uvědomit, kde ve výchově udělali chybu, zda věnovali dítěti dostatek času, jaké zásady mu vštěpovali a jaké vlivy na dítě během výchovy působily.
- Nevyhnutelná je pomoc specialisty, zpravidla psychologa. (Bendl, 2003)

3.7.4 Rady pro rodiče obětí

Jakmile rodiče zjistí, že je jejich dítě obětí šikanování, musí mu okamžitě co nejrychleji a nejúčinněji pomoci. Nestačí problém oznámit škole. Rodiče se musí snažit sami na řešení celé věci podílet a udělat vše, co je v jejich silách. Nacházejí se v situaci, jejíž řešení rozhodne o budoucnosti jejich potomka a celé rodiny. Jaké jsou tedy rady pro rodiče, jejichž dítě se stalo obětí?

- Je nezbytné své dítě ujistit svou podporou a ochranou.
- Je potřeba dělat si záznamy o tom kdy, kde a k čemu došlo, zda se to opakovalo a kdo byl činu přítomen.
- Celou situaci neprodleně nahlásit třídnímu učiteli, popřípadě řediteli školy. V případě nedůvěry ke škole je vhodné, aby se k jednání dostavili oba rodiče z důvodu vzájemné podpory a rázného jednání.
- Chtít po zástupci školy vědět, jak hodlá dále v řešení případu postupovat.
- Sejit se s rodiči agresora a požádat je, aby usměrnili chování svého dítěte.
- Zajistit svému dítěti ochranu při cestě do i ze školy, například prostřednictvím staršího sourozence nebo spolužáka.
- Pokud se jedná o vážnější formu šikanování, je lépe dítě nechat doma do doby, než bude zřejmé, že se situace řeší vhodným a účelným způsobem.
- Do doby, než se celý problém vyřeší, je nutné s dítětem denně o celé věci hovořit a brát vážně jeho pocity a názory. (Bendl, 2003)

3.8 Následná pomoc agresorům ve školním prostředí

Pomoc agresorům je nedílnou součástí řešení šikany. Hlavním úkolem pedagogů je tlumení agresivních sklonů těchto žáků. U agresorů je důležité budování sebedůvěry a posilování sebevědomí. Nutností se stává častější užívání pochvaly, zvláště v případech, kdy je zřejmé, že v provokující situaci jedinec zvládá svou impulzivitu. Žák si musí vytvořit jasnou osobní perspektivu a mít před sebou pevný cíl, k jehož dosažení je motivován slušným chováním.

Ve školním prostředí jsou široké možnosti, jak pomoci žákům snížit vnitřní napětí, potlačit agresivitu nebo odbourat stres. Při hodinách tělesné výchovy lze využít relaxačních dovedností, při kterých si žáci osvojí uvědomování rozdílů mezi pocity napětí, rozčilení

nebo pocity uvolnění a celkové pohody. Jsou seznámeni s tím, jak tělo reaguje na stres a to jim umožní kontrolu nad svým chováním.

V některých školách mají žáci zřízeny zvláštní kouty, které se nacházejí například v rohu třídy a tam se mohou žáci o přestávkách „legálně poprat“, ale tak aby svým soupeřům neublížily. Jako vhodný ventil k odbourání agrese může být boxovací pytel zavěšený na chodbě školy, kde si žáci mohou kdykoliv „vyřídít své účty“.

Další vhodnou metodou je nabídnout agresorům širokou škálu volnočasových aktivit v podobě náročných činností, adrenalinových sportů, pochodů či výprav. Zde hraje důležitou roli možnost stmelení kolektivu nebo navázání přátelských vztahů s vychovateli, kteří pak mohou více působit na celou skupinu žáků včetně agresorů.

Důležitým úkolem pro pedagogy je pěstovat mezi žáky empatii a postupně je přivést k tomu, aby pochopili důsledky svého chování vůči obětem. Šikanující si často neuvědomují, jaké utrpení oběti způsobují, co se v ní odehrává a co prožívá. Útočником často otřese až skutečnost, kdy se dozví, že jeho oběť například nemůže v noci spát, trpí nechutenstvím nebo má strach chodit do školy. Učitel může empatii v žácích posilovat různými kolektivními hrami, kdy rozdělí třídu do dvojic, ve kterých se žáci vzájemně nekamarádí. Zadá jim určitou činnost, při které jeden žák sedí na zemi a druhý stojí na lavici. Po dobu několika minut mají žáci za úkol si hledět do očí. Poté se rozpoutá debata na téma šikanování a žáci si sdělují, kdo měl jaké pocity a podobně.

Jedním ze způsobů, jak odstranit šikanu ze své třídy, je pro učitele možnost získat vůdce třídy na svou stranu. Nekázeň ve třídě je zpravidla záležitostí jen několika problémových jedinců ve třídě. Učitel tohoto může dosáhnout přátelským rozhovorem, dohodou o výhodách pro vůdce třídy nebo udělením funkce ochránce slabých žáků. Velmi účinné je i strávení určitého času s třídou po vyučování, kdy si učitel uvolněně povídá se žáky o všem možném, o jejich zálibách, koníčcích nebo si s nimi třeba zasportuje. Žáci to vnímají jako poctu, kdy mohou neformálně trávit svůj volný čas společně s učitelem.

Další možností jak pomoci agresorům je používání alternativních trestů, kdy si žák může vybrat mezi důtkou, napomenutím či sníženou známkou z chování a alternativním trestem. Důležitá je snaha žáka o nápravu a projev zájmu o alternativní trest z žákovy strany. Jednou z možností uložení tohoto trestu, je pověření šikanisty do role ochránce oběti, kterou předtím sám šikanoval. Je určena doba, např. jeden měsíc a agresor tak ručí po tuto dobu za ochranu a bezpečí svého spolužáka. Udělování alternativních trestů má smysl v tom, že se žáci díky nim naučí zodpovědnosti za své chování.

Vhodnou metodou je usmíření hlavních aktérů šikanování. Zde se usiluje o proměnu vztahů mezi obětí a agresorem. Účelem je snaha o společné hledání nápravy a usmíření. Tuto metodu lze používat pouze v počátečních stádiích šikanování, kdy normy a hodnoty ještě nebyly přijaty většinou a agresor je nakloněn k tomu, své chování změnit. V případě, že se nedaří vzájemný vztah hlavních aktérů uklidnit, je jedinou možností oběť a agresora separovat. Na některých školách se problém šikany ve třídě řeší tím, že jednoho z nich přeřadí do paralelní třídy. V některých případech se přistupuje i ke změně školy. (Bendl, 2003)

3.9 Pomoc obětem šikany ve školním prostředí

Žákům, zejména obětem šikanování, je nutné poskytnout nácvik tvořivého zvládnání vzájemných konfliktů a vést je k získání důležitých sociálních dovedností. Je potřeba tyto žáky vybavit odolností. Oběti se zpočátku nedovedou bránit a nedokážou na útočníkův nátlak reagovat. Začnou trpět strachem ze školy, která se pro ně často stává místem hrůzy. Učitel proto praktikuje ve výuce různá cvičení, která mají pomoci těmto žákům získat odolnost vůči projevům agrese ze strany útočníků. Učitel předem uváží, zda cvičení bude provádět s celou třídou, nebo zda se daných aktivit zúčastní pouze potencionální oběti, které jsou v ohrožení. Druhý způsob je vhodnější a častěji používaný. Učitel musí mít velice dobré a profesionální znalosti s aplikováním těchto metod a nezbytnou podmínkou je dobrá znalost jednotlivých žáků a vztahů ve třídě.

Prvním příkladem je metoda, která spočívá v rozdělení žáků na dvě skupiny, které se postaví proti sobě. Mezi skupinami se utvoří pomyslná hranice. První skupina začne po určitý daný čas libovolně nadávat skupině druhé, která nesmí slovně ani fyzicky na urážky reagovat. Poté si skupiny vymění role. Po ukončení následuje diskuze, kde žáci mají možnost vyjádřit, jaké měli při hře pocity, jak pro ně bylo těžké, když se nemohli

bránit atd. Pokud učitel provádí cvičení s celou třídou, může takto agresorům ukázat, jak nepříjemnému zážitku svým chováním vystavují oběti svých útoků. Pedagog však musí k tomuto cvičení přistupovat velmi citlivě a opatrně, aby nedošlo k tomu, že se nadávky stanou nějakým spouštěčem výbušných reakcí jednotlivců a nevyústilo tak ve fyzické napadení žáků mezi sebou.

Podobnou metodou je cvičení, kde je jednotlivec postaven doprostřed kruhu tvořeného spolužáky, kteří jej verbálně napadají. Následně se žáci v kruhu střídají. Cílem je naučit se být imunní vůči ostré kritice ze strany druhých. Jde tedy o záměrné snižování přecitlivělosti žáka pod vlivem psychického nátlaku.

Důležitý je pro oběti, ale i ostatní žáky trénink asertivity. Techniku asertivního „NE“ mohou žáci nacvičovat ve dvojicích. Princip je v tom, že jeden žák přemlouvá druhého, aby mu něco půjčil nebo někam s ním šel a druhý žák musí veškerému přesvědčování odolat. Pak si žáci role vymění a poté následuje diskuse, kdy se všichni žáci vyjádří k zahrané scéně. Tímto cvičením se žáci učí, jak odolat nátlaku druhých.

Nejúčinnější ochranou vůči agresorům je sebedůvěra a sebevědomí. Proto je na místě zdravě posilovat sebevědomí všech žáků, kteří se navenek projevují zcela odlišně a přitom mají společný problém – nízké sebevědomí, kvůli kterému o sobě pochybují, nevěří si a neváží si sami sebe. Oběti se pokoušejí často o únik z nepříjemné situace nevhodným způsobem, který může skončit až sebevražedným pokusem nebo agresivitou vůči ostatním. Učitel proto musí umět všechny žáky pochválit, projevit jim uznání, ocenit výkony i z mimovýukové oblasti a dát jim najevo, že je má rád i s jejich chybami a neúspěchy. Tímto přístupem učitel napomáhá zvýšení jistoty a sebevědomí u obětí a u agresorů omezí potřebu sebeprosazování. (Bendl, 2003)

3.10 Prevence šikany

„Podobně jako je tomu u většiny nemocí, i o šikaně platí, že je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než ho později – možná už příliš pozdě – odstraňovat nebo proti němu bojovat. To platí jak pro školní, tak pro rodinnou výchovu.“
(Říčan, 1995, s. 71)

Mezi varianty, jak šikaně předcházet, patří pestrá škála opatření, zásad, metod a prostředků. Nezbytnou součástí je znalost příčin a stádií šikanování, pochopení situací, za kterých k šikaně dochází. Důležitou součástí prevence je dostatečná informovanost žáků o možnostech, kam se mohou v případě nebezpečí obrátit. Sem patří linky důvěry, školní schránky důvěry, emailové schránky, které jsou pro tyto účely na školách zavedeny, dále je to možnost poradenství se školním metodikem prevence nebo výchovným poradcem školy a v neposlední řadě je nezbytná informovanost o důležitých telefonních číslech na policii, požárníky či lékařskou záchrannou službu. Informace a důležité kontakty bývají zpravidla umístěny na nástěnkách ve třídách i na chodbách školy. (Bendl, 2003)

Stanislav Bendl (2003) rozdělil prevenci šikany do třech úrovní – primární, sekundární a terciární:

1) Primární prevence:

Uplatňuje se v případech, kdy ještě k projevům šikany nedošlo. Spočívá v informovanosti žáků i veřejnosti o šikaně, o harmonické výchově žáka a preventivních aktivitách na školách, kterými jsou žáci vedeni k samostatnosti a pěstování zdravého sebevědomí. Přírozenou součástí primární prevence je zavedení komunit – jako jsou například třídní samosprávy, celoškolní setkání nebo školní parlament.

2) Sekundární prevence:

Aplikuje se v situacích, kdy k šikaně již došlo a kde je nutné zajistit k nápravě taková opatření, která zaručí, že se problémy už nebudou opakovat. Patří sem včasná diagnostika, bezodkladné vyšetření šikany, pedagogická opatření chránící žáky před dalším násilím, jednání s rodiči obětí a agresorů, rozhovory s ostatními rodiči a komunikace s kolektivem třídy. Nedílnou součástí je výchovná práce s agresory i oběťmi a výcvik sociálních dovedností u všech žáků.

3) Terciární prevence:

V současné době prakticky neexistuje. Je to myšlenka do budoucna, o jejíž realizaci je nutné začít přemýšlet a hlavně na ní začít pracovat. Jde o to, aby školy měly možnost spolupracovat se speciálními institucemi, které by celodenně pracovaly především s agresory. Je to však podmíněno faktem, že by musel být nebezpečný iniciátor brutální a kriminální šikany ze školy vyjmut. Dlouhodobější odbornou péčí by bylo nutné zajistit i obětem pokročilých šikan, neboť většina z nich se potýká s následky posttraumatické stresové poruchy. (Bendl, 2003)

Jednoduchým, ale účinným preventivním prostředkem proti šikaně je hustota dozoru a jeho organizace. Čím více pedagogů se o přestávkách nebo před začátkem vyučování pohybuje v prostorách celé školy, tím méně možností mají agresori k šikaně. Dozor však musí být dobře technicky zvládnut, aby byla pokryta i méně frekventovaná zákoutí, kde by mohlo k šikaně docházet. Je možné prostřednictvím školního řádu žákům trvale zakázat přístup do určitých míst, např. do suterénu nebo do prostor před jídelnou mimo dobu oběda.

Další možností je myšlenka zavést ve školách dozor pomocí videokamer. Bohužel však někdo v tom může vidět omezování osobní svobody, znemožnění soukromí či jakýsi „policejní režim“. Uvědomíme-li si všechny následky, které šikana dokáže způsobit, určitě si tato alternativa zaslouží diskusi s žáky při třídnických hodinách, s rodiči prostřednictvím rodičovských aktivů nebo i na stránkách odborného tisku. (Říčan, Janošová, 2010)

3.10.1 Preventivní program proti šikanování

Každá škola si vytváří vlastní program proti šikanování, který se automaticky stává součástí minimálního preventivního programu. Na jeho tvorbě se podílejí všichni pedagogové školy. Koordinaci tvorby programu má na starosti školní metodik prevence, který podle potřeby spolupracuje s kolegy v pedagogicko-psychologické poradně. Cílem programu je vytvoření bezpečného prostředí ve škole a zaměření se na vztahy žáků ve třídách a na oblast komunikace mezi nimi. Hlavní součástí programu je tzv. krizový plán, ve kterém je zahrnuto, jak v případě výskytu šikany postupovat a to včetně kompetencí jednotlivých pedagogů a způsobů řešení. Program obsahuje dva postupy řešení. První zahrnuje opatření pro řešení počátečních stupňů šikanování, které dokáže škola vyřešit sama vlastními silami. Druhý postup udává, kdy je nezbytná spolupráce školy

se specializovanými institucemi a s policií. Sem patří řešení pokročilých stádií šikanování. S krizovým plánem jsou na začátku školního roku seznámeni všichni žáci školy i jejich zákonní zástupci.

(www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky)

3.10.2 Kooperace při výuce jako prevence šikany

Vhodnou prevencí šikany je uplatňování kooperace mezi žáky při všech školních činnostech. Cílevědomé využívání kooperace ve třídě vede žáky k větší samostatnosti, k upevňování vztahů mezi žáky, k posilování sebevědomí a sebedůvěry a snížení rizika výskytu šikany. Základní myšlenkou je vytváření kooperačních týmů a zapojení slabších žáků do skupinových aktivit. Tímto způsobem lze jedincům umožnit, aby se stali platnými členy týmů, kteří tak postupně získají vyšší úctu a respekt spolužáků. Kooperací se učí potencionální agresori i oběti sociálním dovednostem. V kooperativním učení se dá dobře využít soutěživosti žáků. Žákům jsou zadány úkoly, které musí plnit společně. Úspěch splnění úkolu však závisí na všech členech týmu. Pracovní skupiny jsou rozděleny podle druhu zadané činnosti. Někdy do dvojic, jindy může tým tvořit až šest žáků. Každý tým má za úkol řešit určité zadání. Důležité je, že každý člen je hodnocen za výkon celého týmu a zároveň je zodpovědný za to, co se naučí i ostatní členové.

Sestavení týmu je pro učitele velmi důležitým úkolem. Všechny týmy by měly být rovnocenné a měly by vycházet ze schopností zúčastněných žáků. Při dobrém vedení učitele se mezi žáky vytvářejí pozitivní vztahy, které vedou k většímu vzájemnému porozumění a oslabují tak rasové a nacionalistické předsudky. Důležitou roli hraje začlenění potencionálních agresorů a obětí do týmu. Z počátku není vhodné zapojení více agresorů do jednoho týmu, stejně tak jako zařazení agresora společně s obětí. Agresor by měl být umístěn do týmu žáků, které nemá šanci šikanovat. Zařazení agresora a oběti do jednoho týmu je možné až po nějaké době a to společně s žáky, kteří nedopustí, aby bylo oběti jakkoli ublíženo.

Učitel musí pozorně sledovat dění v jednotlivých týmech a s žáky komunikovat. Pokud zjistí, že některý tým neharmonuje, snaží se s týmem spolupracovat nebo uspořádá týmy jinak. Pro zlepšení přátelských vztahů je žádoucí, aby se mezi sebou v týmech vystřídali všichni žáci navzájem.

Cílem kooperace je dát žákům příležitost se lépe poznat, podpořit vzájemnou solidaritu a z hlediska šikany především začlenit slabší a osamocené žáky. Důležitá je motivace vlivných a oblíbených žáků, kteří jsou schopni potenciální oběti ochránit, což příznivě ovlivňuje i chování agresorů. Vlivem kooperativního učení se žáci naučí vzájemné spolupráci, podpoře a komunikaci, čímž jsou vedeni k získání dovedností, které jsou prevencí vzájemných konfliktů. (Říčan, 1995)

II. Praktická část

4 Cíl praktické části

Cílem praktické části mé práce je realizace výzkumu, který je zaměřen na zjištění přítomnosti šikany a její případné charakteristiky u žáků 1. - 3. ročníků, učebních oborů kuchař a číšník na Hotelové škole v Mariánských lázních. Součástí výzkumné sondy je i zmapování postojů žáků a učitelů k této problematice. Tuto sondu jsem realizovala pomocí anonymních dotazníků, které jsem zadala k vyplnění žákům i učitelům a dále prostřednictvím rozhovoru s metodičkou primární prevence školy.

4.1 Výzkumné otázky

- 1) Vyskytuje se mezi žáky HŠ šikana?
- 2) Existují rozdíly šikany mezi pohlavími?
- 3) Komu by se žáci svěřili v případě, že by se stali obětí šikany?
- 4) Jakým způsobem jsou pedagogové školy informováni o prevenci šikany?
- 5) Jak by pedagogové v případě výskytu šikany reagovali?

4.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Zkoumaná skupina, kde jsou zastoupena obě pohlaví, se skládá z žáků prvního až třetího ročníku oborů kuchař a číšník. Věkové rozpětí žáků je 15 – 18 let. V prvním ročníku je zkoumáno 25 žáků, v druhém ročníku 32 žáků a ve třetím ročníku 28 žáků. Celkový počet činí 85 respondentů. Zkoumanou skupinu tvoří celkem 42 chlapců a 43 dívek. Žáci této školy pochází nejen z Mariánských Lázní, ale i z okolních obcí a měst. Další zkoumanou skupinou je 12 pedagogů této školy, kteří vyučují ve třídách zmíněných respondentů.

4.3 Metody výzkumu

Výběr metod odpovídá charakteristice smíšeného výzkumu.

4.3.1 Dotazník

Dotazník patří do standardních testových metod kvantitativního výzkumu. Je nejčastější metodou hromadného zjišťování údajů od velkého množství respondentů. Jedná se o písemné kladení otázek a následné získávání písemných odpovědí. Při malé časové investici se tak dá získat velké množství informací. (Gavora, 2000)

Ve své práci jsem použila celkem dva druhy dotazníků. Jeden je určen pro žáky a druhý pro učitele. Oba dotazníky obsahují uzavřené a doplňující otevřené otázky. Dotazník pro žáky obsahuje 17 otázek a je zaměřen na zmapování projevů, které žáci považují za šikanování, na zjištění zkušeností se šikanou a jak by v případě šikanování své osoby nebo spolužáků postupovali. Dotazník pro učitele obsahuje 14 otázek a je zaměřen na zjištění, zda jsou pedagogové seznámeni s minimálním preventivním programem školy, zda jsou dostatečně poučeni o projevech šikany a ví, jak postupovat při výskytu a řešení šikany.

Dotazníky jsou vyhodnocovány pomocí grafů. U dotazníku pro žáky graf barevně rozlišuje poměr chlapců a děvčat. Ke každé otázce je připsán můj hodnotící komentář. Dotazníky jsou uvedeny v příloze č. 1 a č. 2.

4.3.2 Rozhovor

Rozhovor je testovou metodou kvalitativního výzkumu, kdy dochází k přímé interakci mezi dotazujícím a dotazovaným. Spočívá v přímém dotazování a zjišťování faktů a postojů u dotazovaného jedince. Průběh rozhovoru je závislý na vzájemném vztahu respondenta a dotazujícího. Důležitou roli při rozhovoru hraje přátelská atmosféra a výběr prostředí. Rozhovor může být standardizovaný - znění otázek je předem sestavené a podle toho je rozhovor veden, polostandardizovaný - předem je připravena pouze osnova rozhovoru, ale otázky jsou kladeny dle okolností a nestandardizovaný - rozhovor plyne volně a otázky jsou kladeny dle aktuální situace a požadavků dotazujícího. (Holeček, Miňhová , Prunner, 2007)

Do své práce jsem použila polostandardizovaný rozhovor, který jsem vedla s metodickou primární prevence. Struktura rozhovoru je uvedena v příloze č. 3.

5 Vyhodnocení výzkumné sondy

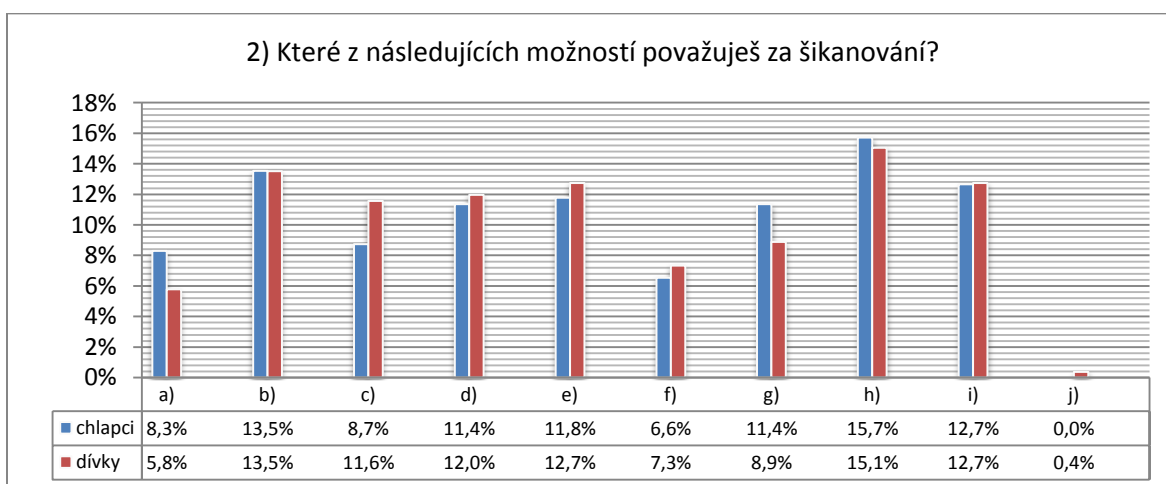
5.1 Ukázka a vyhodnocení dotazníků pro žáky

Dotazníky jsou zpracovány grafickou formou z celkového počtu 85 respondentů. Výzkumné vzorky jsou tvořeny 42 chlapci a 43 dívkami z prvních, druhých a třetích ročníků hotelové školy. Každá otázka je tvořena 100 % odpovědí chlapců a 100 % odpovědí dívek, nikoli 100 % z celkového počtu respondentů, jelikož pohlaví dotázaných je velice vyrovnané. Každá otázka je následně sumarizována pod grafem.

Pokládané otázky:

2) Které z následujících možností považuješ za šikanování?

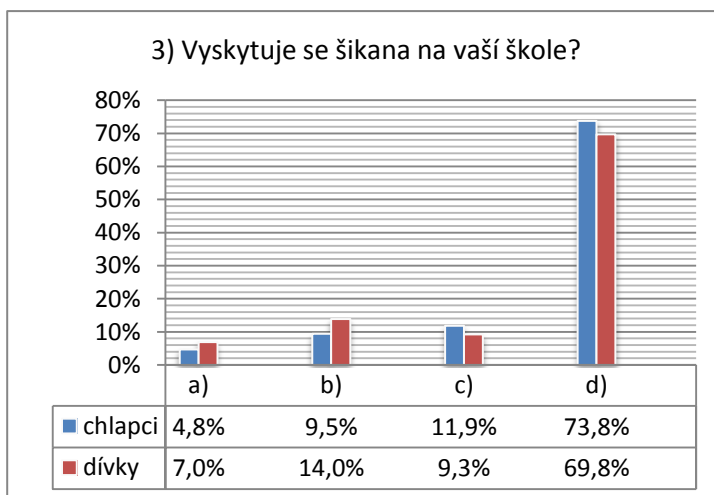
- a) osobní urážky
- b) vyhrožování
- c) uhození
- d) braní a poškozování věcí
- e) opakované vysmívání a zesměšňování
- f) nadávání
- g) urážky rasového původu
- h) vymáhání věcí, peněz, svačín
- i) zasílání výhrůžných sms zpráv, nebo e-mailů
- j) jiné ...

Z grafického znázornění vyplývá, že nejčastější možností, kterou žáci považují za šikanování, je vymáhání věcí, peněz nebo svačín, dále vyhrožování a zasílání SMS zpráv či e-mailů. Za variantu *j) jiné* žáci považují kyberšikanu.

3) Vyskytuje se šikana na vaší škole?

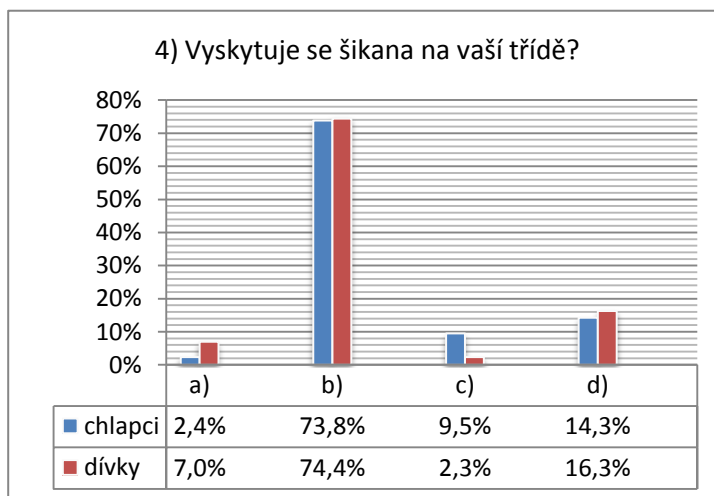
- a) ano
- b) ne
- c) občas
- d) nevím

Okolo 70 % dotázaných chlapců a dívek neví o výskytu šikany na jejich škole a 4,8 % chlapců a 7 % dívek výskyt šikany na škole potvrzují.

4) Vyskytuje se šikana ve vaší třídě?

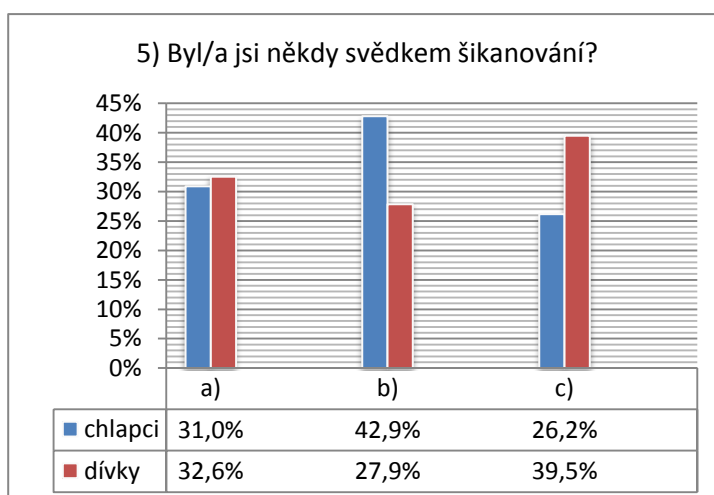
- a) ano
- b) ne
- c) občas
- d) nevím

Podle 74 % ze všech dotazovaných se ve školní třídě šikana neprojevuje a jen 2,4 % chlapců a 7 % dívek výskyt šikany ve třídě potvrzují.

5) Byl/a jsi někdy svědkem šikanování?

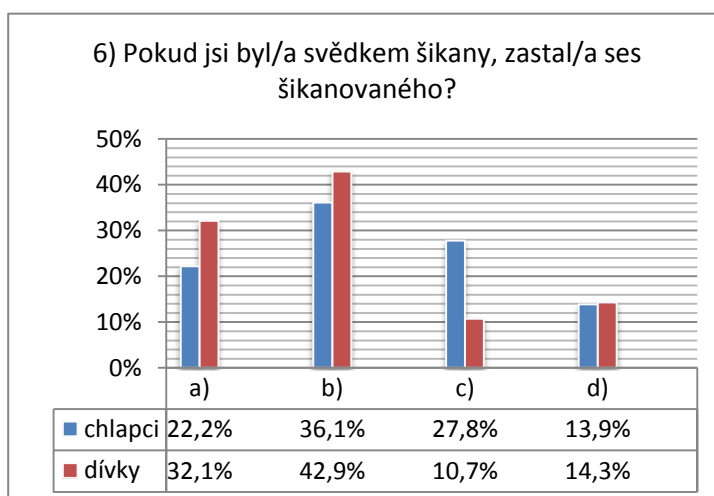
- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

Téměř 43 % chlapců a 28 % dívek uvádí, že byli svědky šikanování několikrát a okolo 32 % dotázaných uvádí pouze jediné svědectví šikanování.

6) Pokud jsi byl/a svědkem šikany, zastal/a ses šikanovaného?

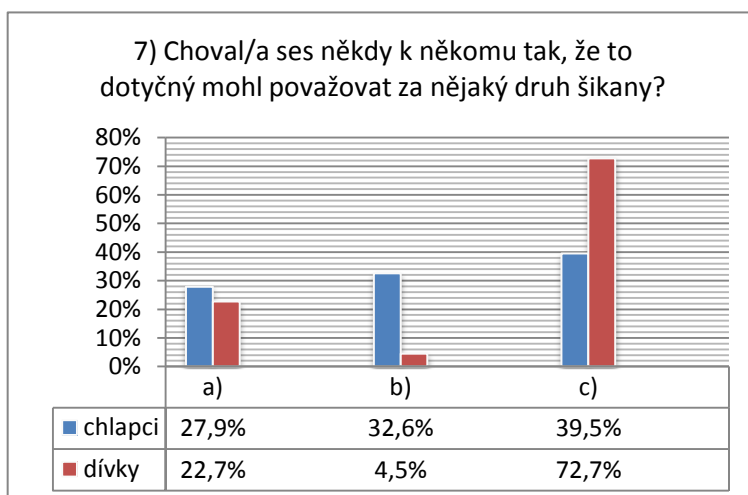
- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, bylo mi to jedno
- d) ne, nevěděl/a jsem jak

Ze všech dotázaných 36,1 % chlapců a 42,9 % dívek uvádí, že se šikanovaného zastali několikrát a okolo 14 % dotázaných nevědělo, jak se šikanovaného zastat. Téměř 28 % chlapců a 11 % dívek uvádí, že jim zastání se šikanovaného bylo lhostejné.

7) Choval/a ses někdy k někomu tak, že to dotyčný mohl považovat za nějaký druh šikany?

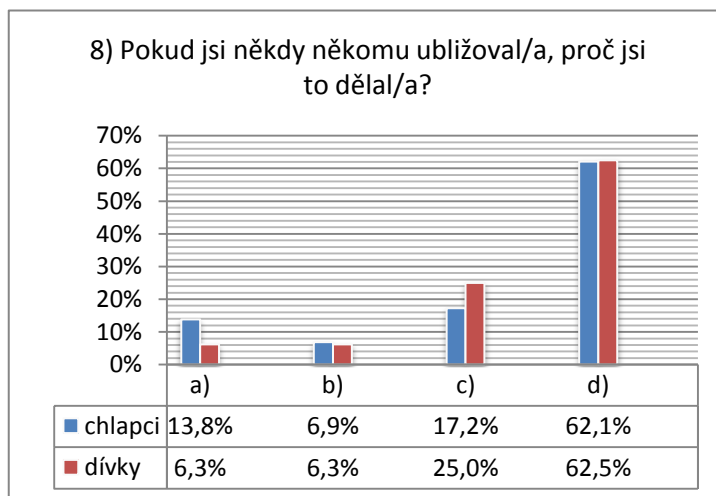
- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

39,5 % chlapců a 72,7 % dívek tvrdí, že se nikdy nechovali k ostatním tak, že by to dotyčný považoval za nějaký druh šikany, oproti tomu 27,9 % chlapců a 22,7 % dívek si je šikanujícím chováním vědomo pouze jednou a 32,6 % chlapců se tak chovalo dokonce víckrát.

8) Pokud jsi někdy někomu ubližoval/a, proč jsi to dělal/a?

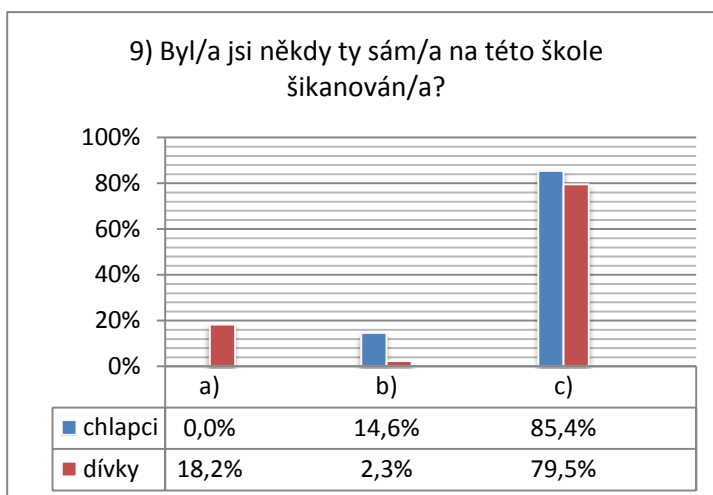
- a) pro pobavení třídy
- b) pro pobavení sebe
- c) abych se předvedl/a
- d) z jiného důvodu ...

Nejčastější odpovědí na tuto otázku bylo uvedeno za *d) z jiného důvodu...* - dotázaní uvádějí, že tak konali z důvodu sebeobrany, vyprovokováním druhou stranou, touhou pomstít se nebo z důvodu obrany šikanovaného.

9) Byl/a jsi někdy ty sám/a na této škole šikanován/a?

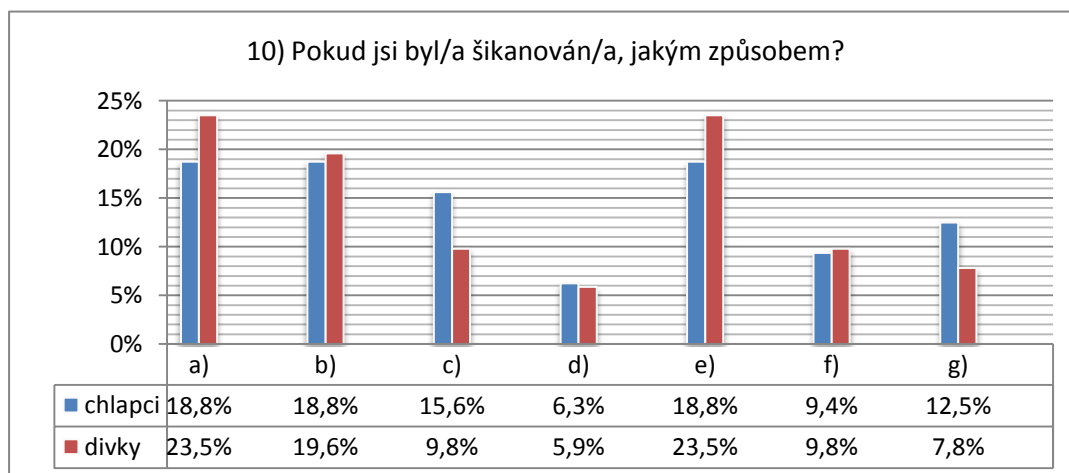
- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

Přes tři čtvrtiny dotázaných tvrdí, že na škole nikdy nebyly obětí šikany. 18,2 % dívek bylo obětí šikany na škole jednou a 14,6 % chlapců a 2,3 % dívek byly obětí šikany vícekrát.

10) Pokud jsi byl/a šikanován/a, jakým způsobem?

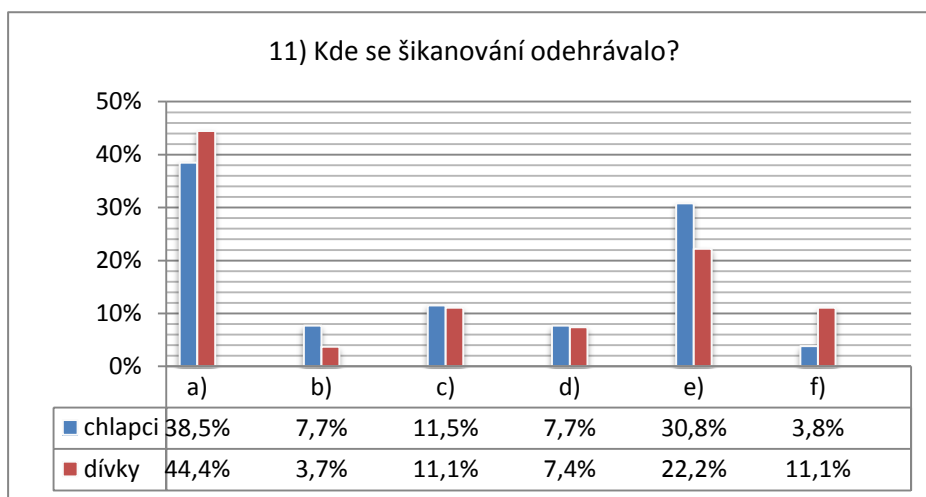
- a) nadávkami
- b) pomlouváním
- c) tělesným ubližováním
- d) citovým vydíráním
- e) zesměšňováním
- f) schováváním věcí, bot
- g) výhrůžnými sms zprávami, nebo e-maily

Mezi nejčastější způsoby, jakými byli dotazovaní šikanováni, patří: nadávky, zesměšňování, pomlouvání a v neposlední řadě i tělesné ubližování.

11) Kde se šikanování odehrávalo?

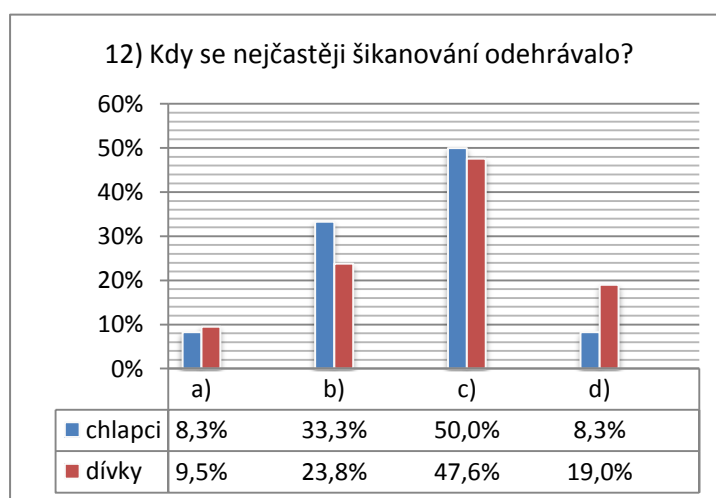
- a) ve třídě
- b) na WC
- c) na chodbě
- d) v šatně
- e) cestou do nebo ze školy
- f) jinde ...

Okolo 40% dotazovaných respondentů uvádí, že k šikaně nejčastěji docházelo ve třídě, 30,8 % chlapců a 22,2 % dívek tvrdí, že se šikanování odehrávalo cestou do nebo ze školy a 3,8% chlapců 11,1 % dívek uvádí jiné místo šikanování a to zejména na internátu.

12) Kdy se nejčastěji šikanování odehrávalo?

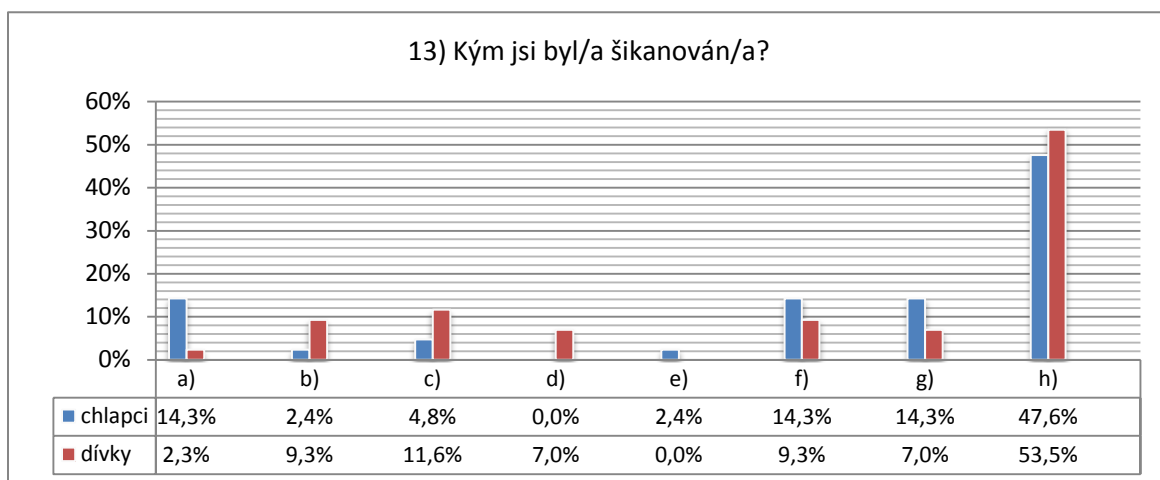
- a) před vyučováním
- b) po vyučování
- c) o přestávkách
- d) jindy ...

Polovina z dotázaných uvádí, že nejčastěji se šikanování odehrávalo o přestávkách, dále pak po vyučování nebo jindy – ve volném čase.

13) Kým jsi byl/a šikanován/a?

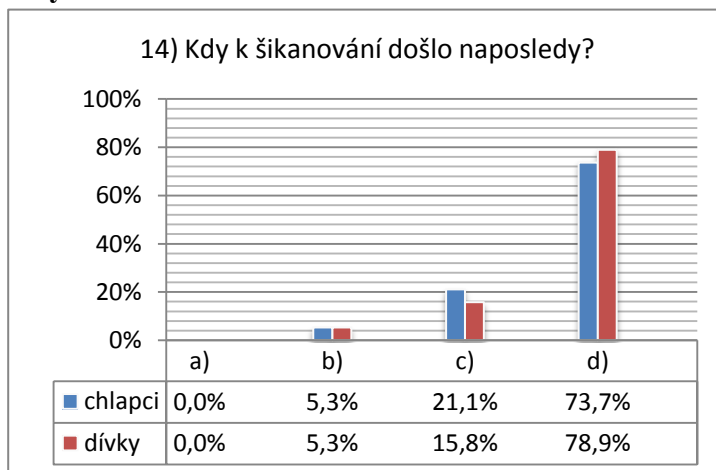
- a) chlapcem z naší třídy
- b) dívkou z naší třídy
- c) několika chlapci z naší třídy
- d) několika dívkami z naší třídy
- e) skupinou chlapců a dívek
- f) staršími žáky
- g) někým jiným
- h) nebyl/a jsem nikdy šikanován/a

Polovina dotázaných chlapců a dívek musela čelit šikaně, z toho 14,3 % šikanovaných chlapců uvádí, že byli nejčastěji šikanováni chlapcem ze třídy, staršími žáky nebo někým jiným a v průměru 10 % šikanovaných dívek říká, že byly šikanovány rovněž několika chlapci nebo dívkami ze třídy či staršími žáky.

14) Kdy k šikanování došlo naposledy?

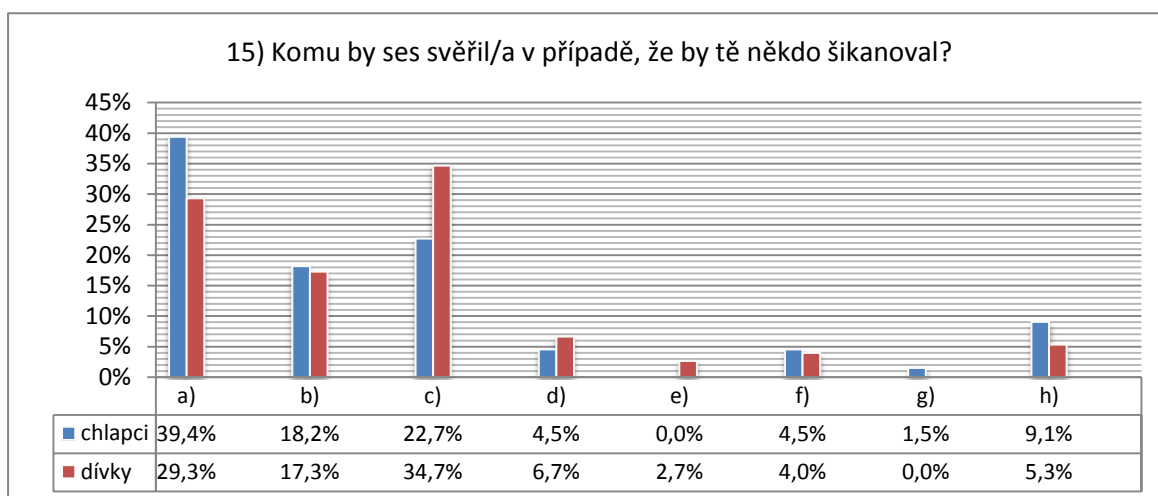
- a) v tomto týdnu
- b) v tomto měsíci
- c) v tomto roce
- d) jindy ...

Většina šikanovaných uvedla, že k šikaně docházelo nejčastěji *d) jindy* – na základní škole.

15) Komu by ses svěřil/a v případě, že by tě někdo šikanoval?

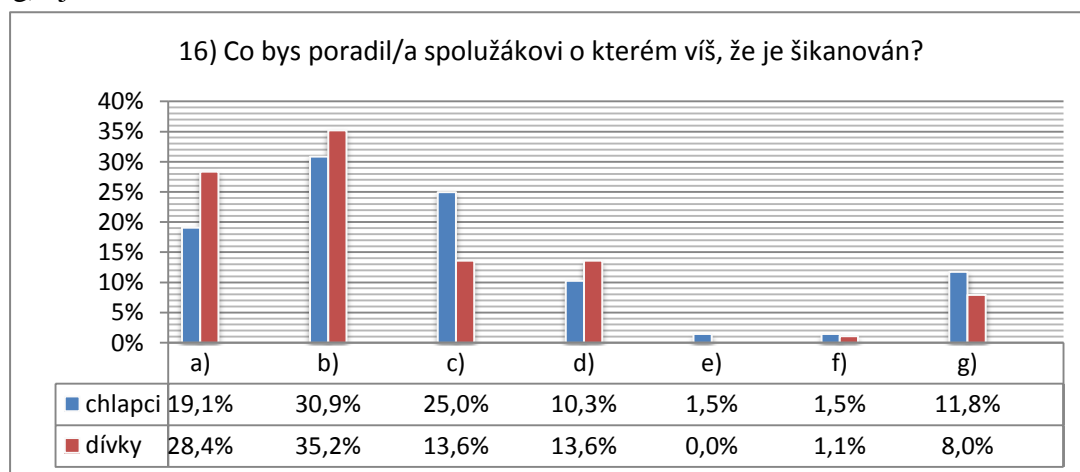
- a) kamarádovi
- b) učiteli nebo výchovnému poradci školy
- c) rodičům
- d) neřekl/a bych to nikomu
- e) zavolal/a bych na linku důvěry
- f) napsal/a bych zprávu do školní schránky důvěry
- g) napsal/a bych e-mail na: duverny@email.cz
- h) někomu jinému ...

Z dotázaných uvedlo 39,4 % chlapců a 29,3 % dívek, že by se v případě šikany svěřili nejspíše kamarádům, 22,7 % chlapců a 34,7 % dívek by se pak svěřilo rodičům a téměř 18 % dotázaných by se v případě, že by byli šikanovali, svěřili učiteli nebo výchovnému poradci školy. 9,1 % chlapců a 5,3 % dívek pak uvádí možnost za *h) někomu jinému...* a to zejména svému příteli (přítelkyni), policii nebo by to nikomu neřekli a řešili by to po svém.

16) Co bys poradil/a spolužákovi o kterém víš, že je šikanován?

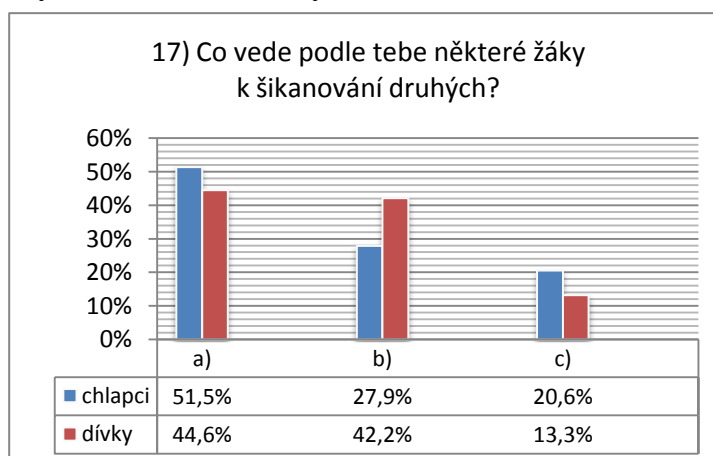
- a) svěřit se učiteli
- b) svěřit se rodičům
- c) svěřit se výchovnému poradci školy
- d) napsat zprávu do školní schránky důvěry, nebo na školní e-mail
- e) nesvěřovat se nikomu
- f) nevím
- g) jinou radu ...

Nejvíce respondentů uvádí, že by šikanovanému spolužákovi doporučili, aby se svěřil/a rodičům, dále pak učiteli nebo výchovnému poradci školy. Přes 10 % dotázaných doporučuje napsat zprávu do školní schránky důvěry nebo na školní e-mail. U varianty g) jinou radu... pak dotazovaní nejčastěji uváděli, aby se šikanovaní svěřili policii.

17) Co vede podle tebe některé žáky k šikanování druhých?

- a) snaží se na sebe upoutat pozornost
- b) dělají to pro pobavení
- c) jsou sami šikanováni někým jiným

Polovina dotázaných si myslí, že šikanující žáci na sebe chtějí upoutat pozornost, 27,9 % chlapců a 42,2 % dívek jsou toho názoru, že to dělají pro pobavení a v průměru 16 % dotázaných si myslí, že žáci, kteří šikanují, jsou sami šikanováni.

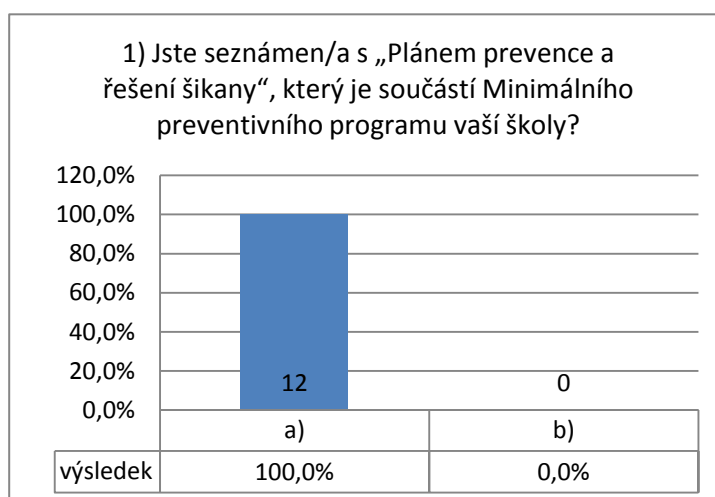
5.2 Ukázka a vyhodnocení dotazníků pro učitele

Výzkumná sonda je tvořena dvanácti učiteli výše dotazovaných tříd 1. až 3. ročníku. Vyhodnocení tohoto dotazníku má poukázat na informovanost učitelů o problematice týkající se šikany a připravenosti řešení případné šikany mezi žáky na hotelové škole. Otázky jsou tvořeny 100 % odpovědí ze všech dotázaných učitelů bez rozdílu pohlaví a opět sumarizovány pod grafy. V grafickém znázornění je ještě v každém sloupci zobrazen počet respondentů, kteří volili danou variantu.

Pokládání otázek:

1) Jste seznámen/a s „Plánem prevence a řešení šikany“, který je součástí Minimálního preventivního programu vaší školy?

- a) ano
- b) ne

Všichni dotázaní učitelé jsou s Plánem prevence a řešení šikany seznámeni, tudíž by všichni učitelé měli být schopni řešit případný výskyt šikany ve škole.

2) Popište druhy chování, které považujete za šikanování:

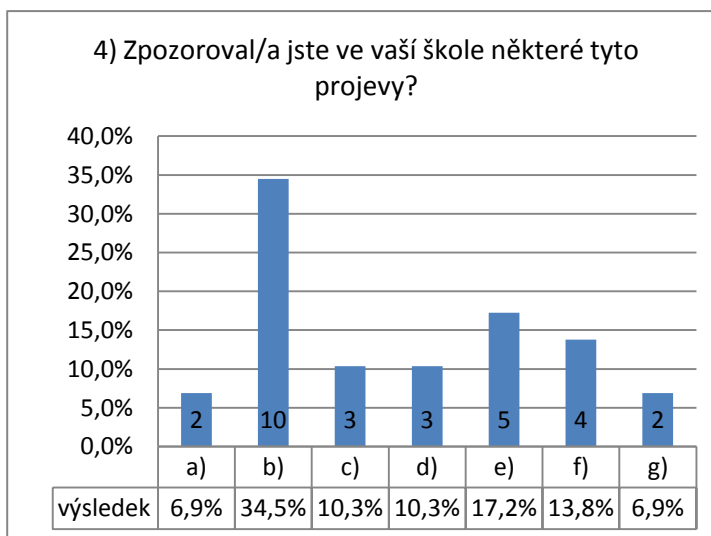
Všichni dotázaní zodpověděli otázku dle všeobecně známých teoretických předpokladů typů šikany a většina se shodla na výskytu šikany typu slovní a fyzické napadání, vyhrožování slovy i pomocí internetu či mobilních služeb, ničení a schovávání věcí, soustavné urážení nebo zesměšňování.

3) Víte, jaké možnosti oznámení šikany mají žáci vaší školy?

Opět se všichni dotázaní shodli na možnostech oznámení šikany výchovnému poradci, metodikovi primární prevence, vedení školy nebo zprávou do školní schránky důvěry.

4) Zpozoroval/a jste ve vaší škole některé tyto projevy?

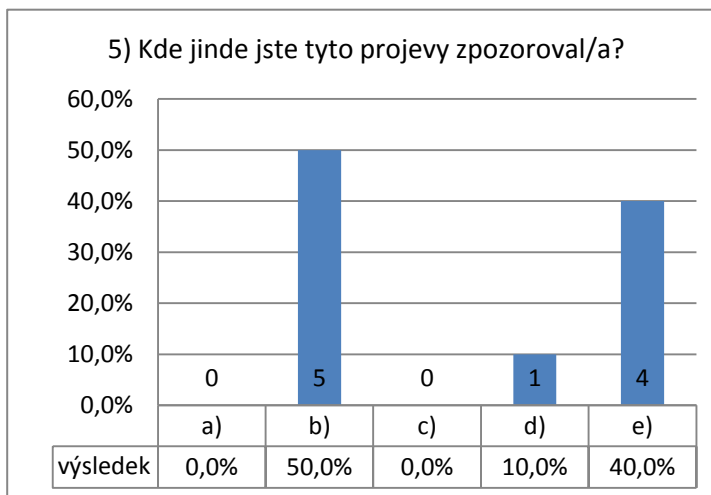
- a) fyzické napadání mezi žáky
- b) posměšné poznámky na adresu konkrétního žáka
- c) pokořující přezdívky na adresu konkrétního žáka
- d) ničení nebo braní věcí konkrétního žáka
- e) nadávky na adresu konkrétního žáka
- f) urážky rasového původu
- g) nezpozoroval/a jsem nic

Z dotázaných pedagogů uvedlo 10 (34,5 %), že zpozorovalo ve škole posměšné poznámky na adresu konkrétního žáka, 5 dotázaných (17,2 %) uvádí nadávky směřované ke konkrétním žákům a 4 učitelé (13,8 %) uvádí zpozorování urážek rasového původu.

5) Kde jinde jste tyto projevy zpozoroval/a?

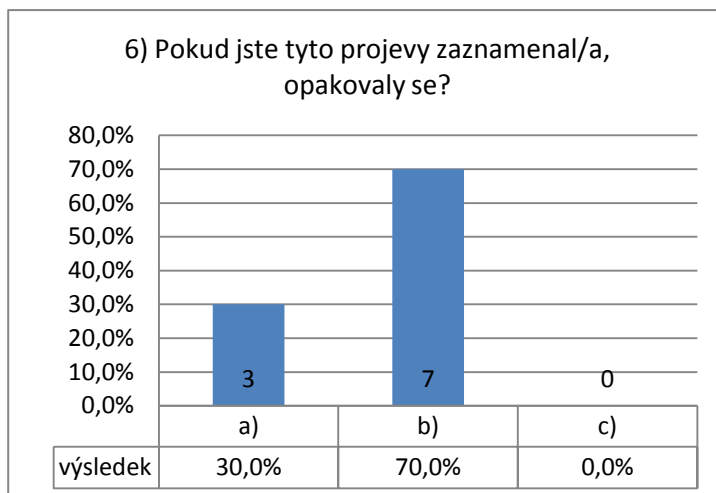
- a) na WC
- b) na chodbě
- c) v šatně
- d) cestou do nebo ze školy
- e) ve třídě

Polovina z dotázaných učitelů zpozorovala výše zmíněné projevy na chodbě, 4 pedagogové (40 %) pak zpozorovali tyto projevy ve třídě a 1 učitel (10 %) zaznamenal zmíněné projevy cestou do nebo ze školy.

6) Pokud jste tyto projevy zaznamenal/a, opakovaly se?

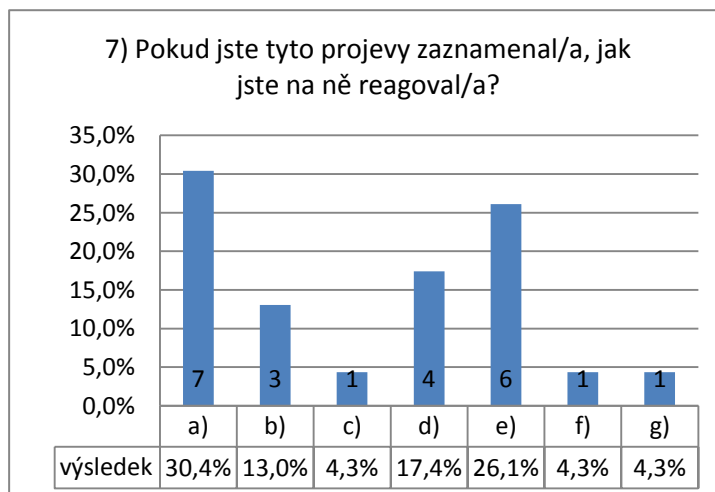
- a) ano
- b) ne
- c) nezaznamenal/a jsem
žádné projevy

7 učitelů (70 %), kteří zaznamenali některé z projevů uvedených v otázce 4), je zaznamenali pouze jednou a 3 učitelé (30 %) zaznamenali tyto projevy opakovaně.

7) Pokud jste tyto projevy zaznamenal/a, jak jste na ně reagoval/a?

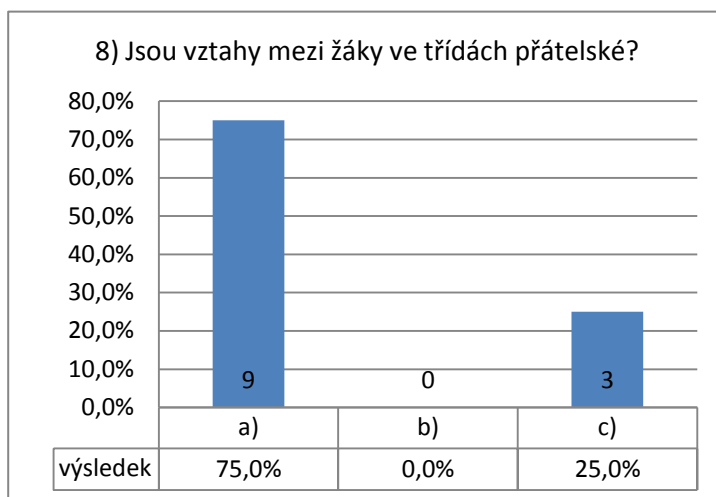
- a) více jsem hovořil/a s žáky o jejich vzájemných vztazích
- b) informoval/a jsem žáky na koho nebo kam se mohou obrátit v případě pocitu ohrožení
- c) požádal/a jsem o pomoc školního metodika prevence naší školy
- d) informoval/a jsem výchovného poradce naší školy
- e) požádal/a jsem ostatní vyučující o spolupráci při sledování chování žáků při výuce i mimo ni
- f) zajistil/a jsem řádný dozor nad chováním žáků před vyučováním a o přestávkách
- g) informoval/a jsem o problematice šikany rodiče žáků na třídním aktivu

7 z dotázaných pedagogů (30,4 %), kteří se s těmito projevy setkali, začalo více hovořit s žáky o jejich vzájemných vztazích, 6 učitelů (26,1 %) požádalo ostatní pedagogy o spolupráci při sledování žáků a 4 učitelé (17,4 %) by informovali o výskytu těchto projevů výchovného poradce školy.

8) Jsou vztahy mezi žáky ve třídách přátelské?

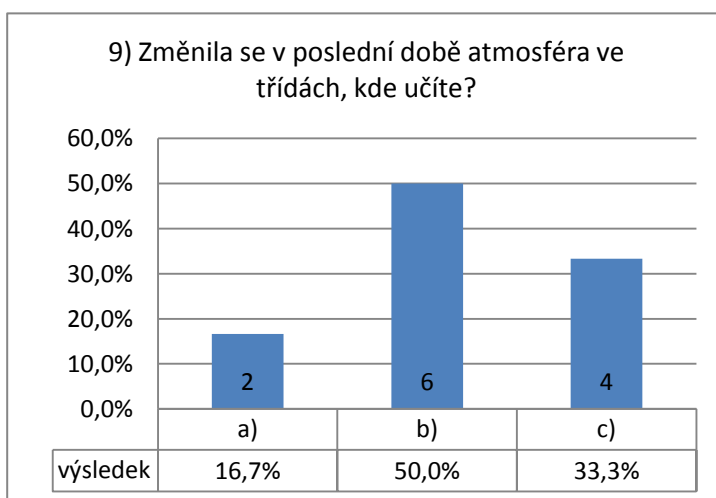
- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9 z dotázaných učitelů (75 %) si myslí, že vztahy mezi žáky ve třídách jsou přátelské a 3 dotázaní (25 %) neví, jaké jsou ve třídách vztahy mezi žáky.

9) Změnila se v poslední době atmosféra ve třídách, kde učíte?

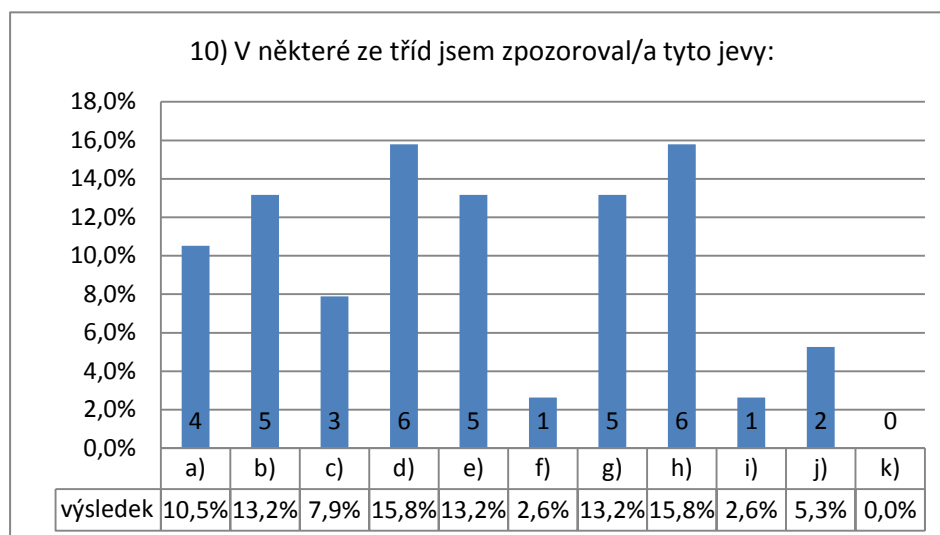
- a) ano
- b) ne
- c) nic takového jsem nezaznamenal/a

Polovina z dotázaných pedagogů je toho názoru, že se v poslední době atmosféra ve třídách nezměnila, 4 učitelé (33,3 %) změnu atmosféry ve třídách nezaznamenali a pouze 2 pedagogové (16,7 %) nějaké změny pocítili.

10) V některé ze tříd jsem zpozoroval/a tyto jevy:

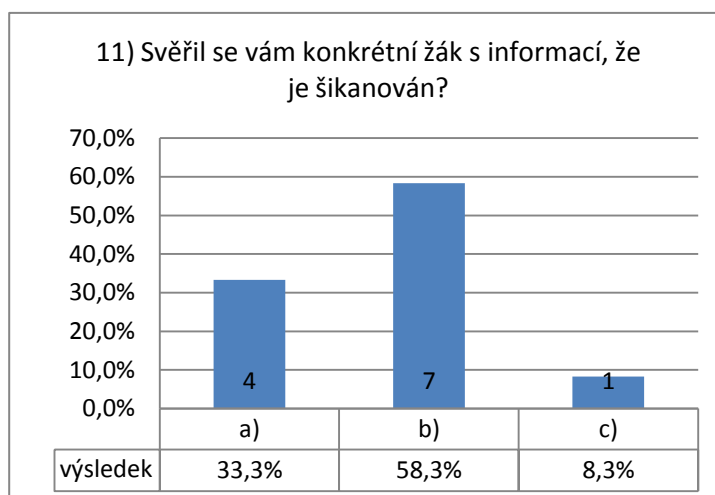
- a) chování některého konkrétního žáka se výrazně změnilo
- b) některý žák se straní ostatních
- c) prospěch některého žáka se výrazně změnil
- d) narůstá bezdůvodná absence některého žáka
- e) některý žák se o přestávkách zdržuje mimo třídu
- f) některý z žáků tíhne k učitelům a vyžaduje jejich pozornost
- g) některému žákovi opakovaně chybí školní pomůcky
- h) u některého žáka se opakují pozdní příchody na vyučování
- i) některý žák se vyhýbá tělesné výchově a převlékání se před ostatními
- j) některý žák je terčem poznámek ostatních žáků
- k) na žácích je patrný strach z některých spolužáků

6 z dotázaných pedagogů (15,8 %) zpozorovalo v některé ze tříd opakující se pozdní příchody některého z žáků a nárůst bezdůvodné absence. Dalších 5 učitelů (13,2 %) si povšimlo, že některý žák se straní ostatních, či že se některý žák o přestávkách zdržuje mimo třídu nebo že žákovi opakovaně chybí školní pomůcky. 4 dotázaní (10,5 %) si pak všimli výrazné změny v chování některého z žáků.

11) Svěřil se vám konkrétní žák s informací, že je šikanován?

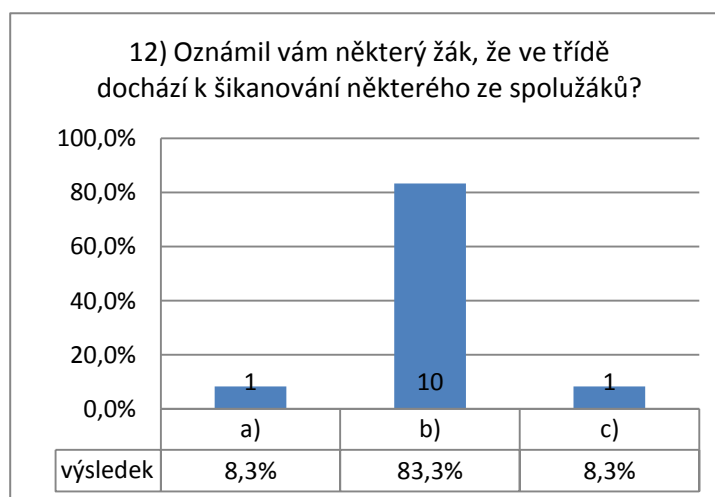
- a) ano, jedenkrát
- b) ne
- c) ano, již několikrát

7 dotázaným pedagogům (58,3 %) se ještě žádný žák s informací o tom, že je šikanován, nesvěřil. 4 učitelům (33,3 %) se konkrétní žák svěřil o tom, že byl šikanován, jen jednou a jen 1 učitel (8,3 %) uvádí, že se mu konkrétní žák, který byl šikanován, svěřil dokonce vícekrát.

12) Oznámil vám některý žák, že ve třídě dochází k šikanování některého ze spolužáků?

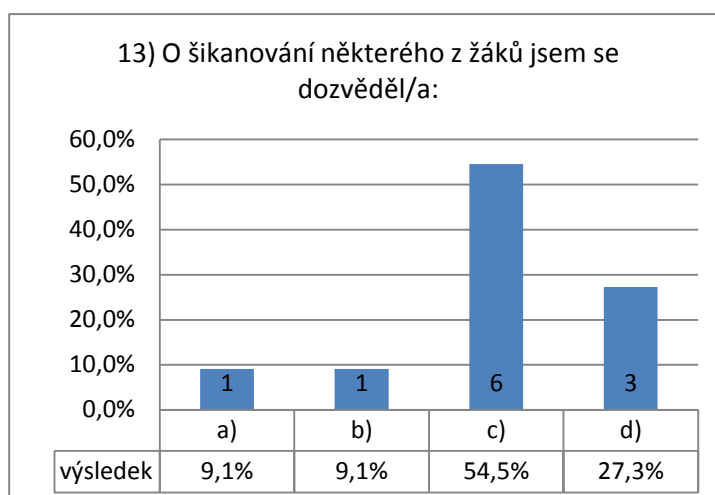
- a) ano, jedenkrát
- b) ne
- c) ano, již několikrát

10 z dotázaných učitelů (83,3 %) tvrdí, že jim žádný žák zatím neoznámil, že by docházelo k šikaně některého z jeho spolužáků ze třídy, 1 učitel (8,3 %) pak uvádí, že jednou mu byl tento problém oznámen a 1 učitel (8,3 %) přiznává, že mu byl tento problém oznámen dokonce vícekrát.

13) O šikanování některého z žáků jsem se dozvěděl/a:

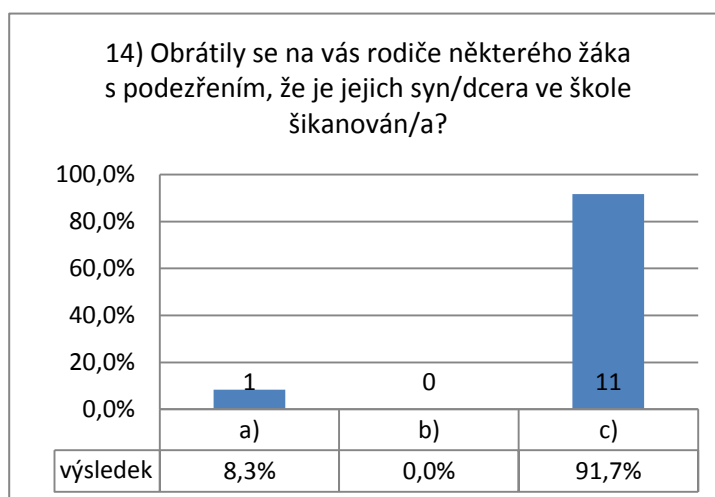
- a) prostřednictvím školní schránky důvěry
- b) prostřednictvím školního e-mailu: duverny@email.cz
- c) prostřednictvím výchovného poradce školy
- d) prostřednictvím školního metodika prevence

Přes polovinu dotázaných pedagogů (54,5 %) uvádí, že se o šikanování některého z žáků dozvědělo od výchovného poradce, 3 učitelé (27,3 %) se o šikanování žáka dozvědělo od školního metodika prevence a 1 učitel (9,1%) se o šikanování žáka dozvěděl prostřednictvím školní schránky důvěry, či prostřednictvím školního e-mailu: duverny@email.cz.

14) Obrátili se na vás rodiče některého žáka s podezřením, že je jejich syn/dcera ve škole šikanován/a?

- a) ano, jednou
- b) ano, již několikrát
- c) ne, nikdy

Téměř všichni dotázaní učitelé (91,7 %) se zatím nesetkali s tím, že by se na ně obrátili rodiče některého z žáků s podezřením, že by byl jejich syn/dcera šikanován/a a jen 1 učitel (8,3 %) se s tímto případem setkal pouze jednou.

5.3 Rozhovor s metodičkou primární prevence

„Paní magistro, jak dlouho jste metodikem primární prevence?“

Paní magistra: „Metodičkou primární prevence jsem nyní pátým rokem.“

„Jaké máte vzdělání?“

Paní magistra: „Mám vysokoškolské vzdělání, zakončené získáním titulu Mgr. v oborech tělesná výchova, občanská nauka a dvouletý komplexní výcvik preventisty.“

„Kdo se podílí na vytváření minimálního preventivního programu Vaší školy?“

Paní magistra: „Minimální preventivní program naší školy sestavuji já.“

„Jaké jsou Vaše kompetence?“

Paní magistra: „Jednak mám jako metodik podepsanou smlouvu, ve které jsou dle zákona uvedeny všechny mé povinnosti. Jinak ve škole vše směřuji na to, aby se žákům, kteří se chovají rozumně, zdůrazňovala skutečnost, že to jsou ti „normální“. Když už někdo má problém, tak mu mohu ukázat, jak ho řešit, informuji rodiče a jednám s žákem. Podstatné je, že v tomto věku již nelze žáky nějak poučovat o tom, co je a není dobré. Proto je nutné dát žákům najevo, že „normální“ jsou ti slušní, kteří nedělají lumpárny, např. neberou drogy, neublížíjí druhým nebo nechodí za školu a plní si své školní povinnosti.“

„Organizujete nějaké celoškolské programy zaměřené na prevenci šikany?“

Paní magistra: „V prvním ročníku probírám s žáky všech oborů v předmětu občanská nauka téma šikana docela ve velkém rozsahu. Pak už jen, když je třeba, např. když nastane nějaká situace, ze které vyplyne, že je vhodné, či nutné o tomto tématu mluvit. Promyšlený navazující program neuskutečňujeme a to z toho důvodu, že žákům naší školy se cyklicky střídá týden výuky s týdnem na praxi, takže je dost obtížné něco takového realizovat. Jinak v rámci branných dnů, které připravujeme pro žáky dvakrát ročně, k nám jezdí jako hosté příslušníci policie a ti informují žáky o právním vědomí obecně, o dodržování zákonů a narážejí i na problém šikany a jejím trestání.“

„Jak aktivně se na prevenci šikany podílíte vy sama?“

Paní magistra: „Na začátku školního roku seznámím všechny žáky naší školy s Minimálním preventivním programem, který obsahuje i program proti šikanování. Rovněž žáky informuji o možnostech, kam se mohou v případě šikanování obrátit. Já učím ve všech třídách občanskou nauku a v tomto předmětu je velký prostor na probírání šikany a vůbec patologických jevů. V rámci tohoto předmětu připravuji pro žáky různá praktická cvičení, kde rozebíráme problematiku šikany z pozice oběti,

ale i z pozice útočníka a následně si žáci určité situace mezi sebou názorně vyzkouší a poté komentují své pocity a mají za úkol navrhnout řešení. Já opakovaně informuji žáky, co se dá v určitých situacích dělat a jak mají v těchto situacích postupovat.“

„Jakou máte od žáků zpětnou vazbu?“

Paní magistra: „Když se žáků zeptám, co by mohli v případě šikanování své osoby nebo spolužáka dělat, tak to vědí a to je pro mne zpětnou vazbou.“

„Zabýváte se v oblasti prevence šikany i školením pedagogů Vaší školy?“

Paní magistra: „Každým rokem, když vypracuji nový MPP¹ a plán řešení šikany, seznámím na poradě všechny své kolegy s obsahem tohoto plánu. Žádné jiné školení pedagogů neprovádím. Jinak tento plán společně s minimálním preventivním programem trvale visí na nástěnce školy, kde jsou uvedeny i mé konzultační hodiny, jako preventisty.“

„Kolikrát jste se setkala s řešením šikany za poslední dva roky?“

Paní magistra: „Případ šikany jsem za poslední dva roky řešila jen jednou. Jednalo se o žáka, který byl několik týdnů slovně týrán třemi spolužáky.“

„S jakými formami šikany jste se setkala za dobu Vašeho působení na této škole?“

Paní magistra: „Zejména převládala slovní šikana – urážky, výsměch, shazování. Nesetkala jsem se vůbec s fyzickou šikanou, nebo braním svačín, věcí apod.“

„Myslíte si, že je rozdíl ve výskytu šikany mezi pohlavími?“

Paní magistra: „Těžko říci, protože prokázaný problém byl jen jednou a to u chlapců.“

„Jaký je Váš standardní postup při řešení šikany?“

Paní magistra: „Základem je zjistit co nejvíce informací, informovat vedení školy a poradit se s ním, dále vyslechnout oběť, vyslechnout svědky, nejlépe v jeden den, ale hlavně izolovaně a pak vyvodit ze situace nějaký závěr.“

„S kým při řešení šikany spolupracujete?“

Paní magistra: „Při již zmíněném případě šikany, která se na naší škole vyskytla, jsme situaci řešili ve spolupráci s vedením školy, s internátem a rodiči. Případ se nejevil tak, že by bylo nutné informovat další instituce. Jelikož se tento případ objevil ke konci školního roku a shodou okolností dva hlavní iniciátoři v této době ze třídy předčasně sami odešli (ukončili studium), zůstal tam jen jeden, který si už potom na oběť sám netroufnul. V případě potřeby mohu požádat o spolupráci okresní metodičku primární prevence, která působí v Chebu v Pedagogicko – psychologické poradně a je ochotna vždy poradit nebo přijet pomoci řešit problém přímo do konkrétní třídy.“

¹ MPP – minimální preventivní program

„Jakou máte v této oblasti podporu ve vedení školy?“

Paní magistra: „V ředitelce naší školy mám velkou podporu. Vždy mne vyslechne, poradí a jakýkoliv problém je ochotna okamžitě řešit. Takže spolupracujeme i v jiných oblastech.“

„Využívají žáci Vaší školy schránku důvěry, školní email nebo konzultačních hodin s Vámi?“

Paní magistra: „Žáci se na mě v podstatě neobracejí, zatím ani jednu z možností nevyužili. To spíše občas já postřehnu při hodině malé náznaky, tak se žáky snažím hned usadit, ale ještě se mi nestalo, aby nějaký žák za mnou přišel na konzultaci přímo ohledně šikany nebo nějaký problém nahlásit. Jsem toho názoru, že v našich třídách jsou silnější jedinci, kteří dokážou sami tyto problémy vyřešit mezi sebou.“

„Jaký je Váš osobní názor na výskyt šikany na Vaší škole?“

Paní magistra: „Žáci mají dle mého názoru na naší škole malý prostor pro šikanu a to z několika důvodů: některé přestávky jsou zkrácené, aby se neprotahovalo odpolední vyučování, takže o přestávkách nemají žáci tolik času. Žákovské toalety mají tak malé předsínky, že se tam více jak jeden žák nevejde. V šatnách je neustále přítomen školník, který pravidelně prochází celé prostory šaten. V prostorách chodeb a schodiště je zajištěn o přestávkách a před vyučováním dozor, což podle mě hodně ovlivňuje nízký výskyt šikany na naší škole. Navíc jak jsem již zmiňovala, žáci chodí týden do školy a týden na praxi, takže vztahy mezi žáky nejsou tak intenzivní. Většina žáků je dojíždějících, tudíž ráno to mají z nádraží tak akorát do školy a po vyučování většina žáků opět spěchá na vlak, takže se kolem školy téměř nezdržují. Samozřejmě nevidím za dveře zavřených tříd, ale domnívám se, že pokud k něčemu ve třídách dojde, tak si to žáci vyřeší mezi sebou a následně se situace uklidní v týdnu, kdy jsou žáci rozděleni na praxích, takže z mého pohledu je díky těmto okolnostem výskyt šikany na naší škole tak nízký.“

5.4 Zhodnocení výzkumných otázek

1) Vyskytuje se mezi žáky HŠ šikana?

Z vyhodnocení dotazníků pro žáky a z rozhovoru s metodičkou primární prevence je zřejmé, že výskyt šikany na HŠ je dosti ojedinělý. Vyskytl se pouze jeden případ za poslední dva roky. Tento případ se týkal výhradně slovní formy šikany. Pokud žáci v dotazníkovém šetření vypovídají o svědectví šikany, vzpomínají jen na situace, které zaznamenali na základních školách. Dle zjištěných faktů z rozhovoru s metodičkou primární prevence usuzuji, že důvodem tak nízkého výskytu šikany na této škole je týdenní cyklické střídání školní výuky a praxe, takže žáci nemají dostatek prostoru k rozvinutí šikanujícího chování. Jako další faktor nízkého výskytu šikany vidím dostatečně zajištěný dozor ve všech prostorách školy a zkrácení přestávek mezi vyučovacími hodinami. Dle mého názoru je na škole účelně prováděná prevence šikany, kterou zajišťuje metodička primární prevence, zejména prostřednictvím předmětu občanská nauka, kde jsou žáci s problematikou a prevencí šikany důkladně obeznámeni.

2) Existují rozdíly šikany mezi pohlavími?

Z výsledků dotazníkového šetření s žáky a z rozhovoru s metodičkou primární prevence vyplývá, že rozdíl šikany mezi pohlavími není téměř žádný, protože odpovědi týkající se této problematiky jsou ze strany chlapců i dívek prakticky vyrovnané.

3) Komu by se žáci svěřili v případě, že by se stali obětí šikany?

Z vyhodnocení dotazníku pro žáky lze usoudit, že nejčastěji by se šikanovaní (39,4% chlapců a 29,3% dívek) s tímto problémem obrátili na své kamarády, dále pak 22,7% chlapců a 34,7% dívek by se svěřilo svým rodičům a cca 17,5% dotázaných chlapců i dívek by se svěřilo učiteli nebo výchovnému poradci školy. Zde se projevila skutečnost, že žáci mají důvěru spíše ke svým vrstevníkům a to v případě chlapců ve větším poměru oproti dívkám. Zajímavé pro mě bylo zjištění, že rodičům by se svěřila z větší míry děvčata oproti chlapcům. Výše uvedená fakta potvrzují známý předpoklad, že dospělí si u žáků v tomto věkovém období těžko získávají důvěru. Překvapivým faktem bylo již zmiňované malé množství žáků, kteří by se svěřili učiteli, výchovnému poradci nebo jinou formou, např. zprávou na školní důvěrný e-mail, či vzkazem do schránky důvěry. Z této situace vyplývá, že škola

by měla více pracovat na zvýšení důvěryhodnosti k možnostem a opatřením, která mohou žáci v případě potřeby využívat.

4) Jakým způsobem jsou pedagogové školy informováni o prevenci šikany?

Z rozhovoru s metodičkou primární prevence a z dotazníků pro učitele je zřejmé, že všichni dotázaní pedagogové jsou seznámeni s plánem prevence a řešení šikany, který je součástí Minimálního preventivního programu školy.

5) Jak by pedagogové v případě výskytu šikany reagovali?

Z dotazníků pro učitele vyplývá, že v případě zaznamenání některého z projevů šikany by učitelé nejčastěji více hovořili s žáky o jejich vzájemných vztazích, požádali by ostatní vyučující o spolupráci při sledování chování žáků a informovali by výchovného poradce školy. Dále by informovali žáky o možnostech oznámení šikany, mezi které patří zaslání informací na školní důvěrný e-mail, vložení zprávy do školní schránky důvěry, ohlášení situace výchovnému poradci nebo metodikovi primární prevence.

III. Závěr

V bakalářské práci jsem se zaměřila na problematiku šikany z hlediska teoretického a především praktického.

Obsah teoretické části jsem koncipovala do struktury, ve které se s oporou o odborné zdroje zaměřuji na základní pojmy, příčiny, projevy a formy šikany. Následně popisuji možnosti řešení šikany, které jsou ošetřeny i po legislativní stránce. V dalších kapitolách se věnuji charakteristice jednotlivých účastníků šikany, včetně rodičů zúčastněných žáků, kterým jsou v mé práci poskytnuty rady, jak v určitých situacích postupovat. V závěru teoretické části uvádím možnosti prevence šikany.

V praktické části jsem se věnovala výzkumnému šetření, ve kterém jsem se zaměřila na zjištění přítomnosti šikany a její případné charakteristiky u žáků učňovských oborů kuchař a číšník na Hotelové škole v Mariánských Lázních. Výzkumnou sondu jsem realizovala formou anonymních dotazníků pro žáky i učitele a pomocí rozhovoru, který jsem vedla s metodičkou primární prevence. Dle vyhodnocení výzkumného šetření, jsem došla k závěru, že výskyt šikany na zkoumané škole je velmi ojedinělý a to nejspíše z důvodu týdenního cyklického střídání školní výuky a praxe, kdy žáci mají velmi omezený prostor k rozvoji tohoto sociálně – patologického chování. Z výsledků výzkumu je též zřejmé, že na škole jsou prováděná dostatečná preventivní opatření proti šikaně.

Musím přiznat, že nízký výskyt šikany na naší škole mě velmi překvapil a zároveň potěšil. V rámci odborného výcviku jsem se s šikanou již setkala. Měla jsem možnost pozorovat romského chlapce, který byl slovně šikanován jedním ze zaměstnanců hotelu, kde žáci vykonávají odborný výcvik. Včas jsem tento problém odhalila, účinně zasáhla a podnikla jsem opatření, díky kterému se situace vyřešila ve prospěch žáka, a problém se již neopakoval.

Mé praktické zkušenosti říkají, že i sebemenší náznaky šikany se musí řešit hned na jejím počátku. Je potřeba s žáky o tomto problému často hovořit, nestavět se k nim zády a vstřícným a spravedlivým jednáním si získat jejich důvěru. Stejně tak bych chtěla apelovat na rodiče, aby si všímali svých dětí a aby jim v situacích, kdy zjistí, že je jejich dítě v ohrožení, byli oporou, chránili je a spolupracovali se školou na brzkém vyřešení problému.

Resume

This bachelor's work focuses on the problems of bullying from the theoretical and practical points of view. The theoretical part explains individual terms, causes, characteristics and forms of bullying. Further, the characteristic of people involved in bullying is specified and possible solutions and prevention are dealt as well.

The practical part includes an evaluation of two surveys based on questionnaires and an interview with a Methodist of primary prevention in which I focus on the revealing of possible bullying and its characteristics among the students of the Hotel School in Mariánské Lázně where I work as a vocational training teacher. According to the results of the surveys, I have come to a conclusion that the occurrence of bullying in the school is very exceptional, probably due to the weekly periodical change of school education and work training as the students have a very limited space to develop this socio-pathologic behaviour. Regarding the results of the investigation, it is obvious that sufficient preventive precautions against bullying are pursued.

Klíčová slova

Šikana, prevence šikany, agrese, agresor, oběť, kyberšikana

Keywords

Chicane, prevention of chicane, aggress, aggressor, victim, cyber chicane

Použitá literatura

BENDL, Stanislav, 2003. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 197 s. ISBN 80-866-4208-9.

BENDL, Stanislav, 2001. *Školní kázeň: metody a strategie*. Vyd. 1. Praha: ISV nakladatelství, 267 s. ISBN 80-858-6680-3.

ČERMÁK, Ivo, 1998. *Lidská agrese a její souvislosti*. Vyd. 1. Žďár nad Sázavou: Fakta, 204 s. ISBN 80-902-6141-8.

GAVORA, Peter, 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 207 s. ISBN 80-859-3179-6.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 774 s. ISBN 80-717-8303-X.

HOLEČEK, Václav, Jana MIŇHOVÁ a Pavel PRUNNER, 2007. *Psychologie pro právníky*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 351 s. ISBN 978-807-3800-659.

KOCUROVÁ, Marie, 2002. *Agresivita a šikanování: studijní text kurzu PC Plzeň*. Vyd.1. Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň, 12 s. ISBN 80-702-0101-0.

KOLÁŘ, Michal, 2005. *Bolest šikanování*. Vyd. 2. Praha: Portál, 256 s. ISBN 80-736-7014-3.

KOLÁŘ, Michal, 1997. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Vyd. 1. Praha: Portál, 127 s. ISBN 80-717-8123-1.

MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH, 1997. *Jak a proč nás trápí děti*. Vyd. 1. Praha: Grada, 187 s. ISBN 80-716-9587-4.

ROGERS, Vanessa, 2011. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Vyd. 1. Praha: Portál, 97 s. ISBN 978-807-3679-842.

ŘÍČAN, Pavel a Pavlína JANOŠOVÁ, 2010. *Jak na šikanu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 155 s. ISBN 978-802-4729-916.

ŘÍČAN, Pavel, 1995. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Vyd. 1. Praha: Portál, 95 s. ISBN 80-717-8049-9.

VÁGNEROVÁ, Marie, 1999. *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1.vyd. Praha: Portál, 444 s. ISBN 80-717-8214-9.

Internetové zdroje

Metodický pokyn MŠMT [online] [cit. 4. 11. 2012]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky>

Přílohy

Příloha č. 1 - Průzkum šikanování – dotazník pro žáky

Průzkum šikanování – dotazník pro žáky

Jmenuji se Markéta Becková, pracuji jako učitelka odborného výcviku na Hotelové škole v Mariánských Lázních a současně studuji na Pedagogické fakultě v Plzni, obor Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku. Tento rok studium zakončím státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpracování bakalářské práce. Ta se skládá z teoretické a praktické části. V rámci praktické části jsem zvolila výzkum, který se týká problematiky šikany na Vaší škole.

Z tohoto důvodu Vás žádám o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Dotazník je anonymní, to znamená, že v něm nebudete uvádět své jméno. Prosim Vás o pravdivé a upřímné vyplnění dotazníku, jelikož konečné výsledky výzkumu budou využity k minimalizaci výskytu šikany na Vaší škole. Vámi vybrané varianty z předložených odpovědí zakroužkujte. U ostatních otázek odpovězte vlastními slovy.

Děkuji za Vaši snahu.

Škola: **Ročník:** **Učební obor:**

1) Jsem: a) dívka b) chlapec

2) Které z následujících možností považuješ za šikanování?

- a) osobní urážky
- b) vyhrožování
- c) uhození
- d) braní a poškozování věcí
- e) opakované vysmívání a zesměšňování
- f) nadávání
- g) urážky rasového původu
- h) vymáhání věcí, peněz, svačín
- i) zasílání výhrůžných sms zpráv, nebo e-mailů
- i) jiné.....

3) Vyskytuje se šikana na vaší škole?

- a) ano
- b) ne
- c) občas
- d) nevím

4) Vyskytuje se šikana ve vaší třídě?

- a) ano
- b) ne
- c) občas
- d) nevím

5) Byl/a jsi někdy svědkem šikanování?

- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

6) Pokud jsi byl/a svědkem šikany, zastal/a ses šikanovaného?

- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, bylo mi to jedno
- d) ne, nevěděl/a jsem jak

7) Choval/a ses někdy k někomu tak, že to dotyčný mohl považovat za nějaký druh šikany?

- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

8) Pokud jsi někdy někomu ubližoval/a, proč jsi to dělal/a?

- a) pro pobavení třídy
- b) pro pobavení sebe
- c) abych se předvedl/a
- d) z jiného důvodu

9) Byl/a jsi někdy ty sám/a na této škole šikanován/a?

- a) ano, jednou
- b) ano, několikrát
- c) ne, nikdy

10) Pokud jsi byl/a šikanován/a, jakým způsobem?

- a) nadávkami
- b) pomlouváním
- c) tělesným ubližováním
- d) citovým vydíráním
- e) zesměšňováním
- f) schováváním věcí, bot
- g) výhrůžnými sms zprávami, nebo e-maily

11) Kde se šikanování odehrávalo?

- a) ve třídě
- b) na WC
- c) na chodbě
- d) v šatně
- e) cestou do nebo ze školy
- f) jinde

12) Kdy se nejčastěji šikanování odehrávalo?

- a) před vyučováním
- b) po vyučování
- c) o přestávkách
- d) jindy

13) Kým jsi byl/a šikanován/a?

- a) chlapcem z naší třídy
- b) dívkou z naší třídy
- c) několika chlapci z naší třídy
- d) několika dívkami z naší třídy
- e) skupinou chlapců a dívek
- f) staršími žáky
- g) někým jiným
- h) nebyl/a jsem nikdy šikanován/a

14) Kdy k šikanování došlo naposledy?

- a) v tomto týdnu
- b) v tomto měsíci
- c) v tomto roce
- d) jindy

15) Komu by ses svěřil/a v případě, že by tě někdo šikanoval?

- a) kamarádovi
- b) učiteli nebo výchovnému poradci školy
- c) rodičům
- d) neřekl/a bych to nikomu
- e) zavolal/a bych na linku důvěry
- f) napsal/a bych zprávu do školní schránky důvěry
- g) napsal/a bych e-mail na: duverny@email.cz
- h) někomu jinému

16) Co bys poradil/a spolužákovi o kterém víš, že je šikanován?

- a) svěřit se učiteli
- b) svěřit se rodičům
- c) svěřit se výchovnému poradci školy
- d) napsat zprávu do školní schránky důvěry, nebo na školní e-mail
- e) nesvěřovat se nikomu
- f) nevím
- g) jinou radu

17) Co vede podle tebe některé žáky k šikanování druhých?

- a) snaží se na sebe upoutat pozornost
- b) dělají to pro pobavení
- c) jsou sami šikanováni někým jiným

Příloha č. 2 - Průzkum šikanování – dotazník pro učitele

Průzkum šikanování – dotazník pro učitele

Jmenuji se Markéta Becková, pracuji jako učitelka odborného výcviku na Hotelové škole v Mariánských Lázních a současně studuji na Pedagogické fakultě v Plzni, obor Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku. Tento rok studium zakončím státní závěrečnou zkouškou, jejíž součástí je zpracování bakalářské práce. Ta se skládá z teoretické a praktické části. V rámci praktické části jsem zvolila výzkum, který se týká problematiky šikany na Vaší škole.

Z tohoto důvodu Vás žádám o vyplnění níže uvedeného dotazníku. Dotazník je anonymní, to znamená, že v něm nebudete uvádět své jméno. Prosím Vás o pravdivé a upřímné vyplnění dotazníku, jelikož konečné výsledky výzkumu budou využity k minimalizaci výskytu šikany na Vaší škole. Vámi vybrané varianty z předložených odpovědí zakroužkujte. U ostatních otázek odpovězte vlastními slovy.

Děkuji za Vaši snahu.

1) Jste seznámen/a s „Plánem prevence a řešení šikany“, který je součástí Minimálního preventivního programu vaší školy?

- c) ano
- d) ne

2) Popište druhy chování, které považujete za šikanování:

.....
.....
.....
.....

3) Víte jaké možnosti oznámení šikany mají žáci vaší školy?

.....
.....
.....

4) Zpozoroval/a jste ve vaší škole některé tyto projevy?

- a) fyzické napadání mezi žáky
- b) posměšné poznámky na adresu konkrétního žáka
- c) pokořující přezdívky na adresu konkrétního žáka
- d) ničení, nebo brání věcí konkrétního žáka
- e) nadávky na adresu konkrétního žáka
- f) urážky rasového původu
- g) nezpozoroval/a jsem nic

5) Kde jinde jste tyto projevy zpozoroval/a?

- a) na WC
- b) na chodbě
- c) v šatně
- d) cestou do nebo ze školy
- e) ve třídě

6) Pokud jste tyto projevy zaznamenal/a, opakovaly se?

- a) ano
- b) ne
- c) nezaznamenal/a jsem žádné projevy

7) Pokud jste tyto projevy zaznamenal/a, jak jste na ně reagoval/a?

- a) více jsem hovořil/a s žáky o jejich vzájemných vztazích
- b) informoval/a jsem žáky na koho nebo kam se mohou obrátit v případě pocitu ohrožení
- c) požádal/a jsem o pomoc školního metodika prevence naší školy
- d) informoval/a jsem výchovného poradce naší školy

- e) požádal/a jsem ostatní vyučující o spolupráci při sledování chování žáků při výuce i mimo ni
- f) zajistil/a jsem řádný dozor nad chováním žáků před vyučováním a o přestávkách
- g) informoval/a jsem o problematice šikany rodiče žáků na třídním aktivu

8) Jsou vztahy mezi žáky ve třídách přátelské?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9) Změnila se v poslední době atmosféra ve třídách, kde učíte ?

- a) ano
- b) ne
- c) nic takového jsem nezaznamenal/a

10) V některé ze tříd jsem upozoroval/a tyto jevy:

- a) chování některého konkrétního žáka se výrazně změnilo
- b) některý žák se straní ostatních
- c) prospěch některého žáka se výrazně změnil
- d) narůstá bezdůvodná absence některého žáka
- e) některý žák se o přestávkách zdržuje mimo třídu
- f) některý z žáků tihne k učitelům a vyžaduje jejich pozornost
- g) některému žákovi opakovaně chybí školní pomůcky
- h) u některého žáka se opakují pozdní příchody na vyučování
- i) některý žák se vyhýbá tělesné výchově a převlékání se před ostatními
- j) některý žák je terčem poznámek ostatních žáků
- k) na žácích je patrný strach z některých spolužáků

11) Svěřil se vám konkrétní žák s informací, že je šikanován?

- a) ano, jedenkrát
- b) ne
- c) ano, již několikrát

12) Oznámil vám některý žák, že ve třídě dochází k šikanování některého ze spolužáků?

- a) ano, jedenkrát
- b) ne
- c) ano, již několikrát

13.) O šikanování některého z žáků jsem se dozvěděl/a:

- a) prostřednictvím školní schránky důvěry
- b) prostřednictvím školního e-mailu: duverny@email.cz
- c) prostřednictvím výchovného poradce školy
- d) prostřednictvím školního metodika prevence

14) Obrátili se na vás rodiče některého žáka s podezřením, že je jejich syn/dcera ve škole šikanován/a?

- a) ano, jednou
- b) ano, již několikrát
- c) ne, nikdy

Příloha č. 3 - Struktura rozhovoru:

Paní magistro, jak dlouho jste metodikem primární prevence?

Jaké máte vzdělání?

Kdo se podílí na vytváření minimálního preventivního programu Vaší školy?

Jaké jsou Vaše kompetence?

Organizujete nějaké celoškolské programy zaměřené na prevenci šikany?

Jak aktivně se na prevenci šikany podílíte Vy sama?

Jakou máte od žáků zpětnou vazbu?

Zabýváte se v oblasti prevence šikany i přeškolením pedagogů Vaší školy?

Kolikrát jste se setkala s řešením šikany za poslední 2 roky?

S jakými formami šikany jste se setkala za dobu Vašeho působení na této škole?

Myslíte si, že je rozdíl ve výskytu šikany mezi pohlavími?

Jaký je Váš standardní postup při řešení šikany?

S kým při řešení šikany spolupracujete?

Jakou máte v této oblasti podporu vedení školy?

Využívají žáci Vaší školy schránku důvěry, školní důvěrný email nebo konzultačních hodin s Vámi?

Jaký je Váš osobní názor na výskyt šikany na Vaší škole?